

www.polskaijugoslavia.ukw.edu.pl

Polska i Jugosławia w XX wieku
26-27 września 2024

Poland and Yugoslavia in the 20th century
September 26-27 2024

Poljska i Jugoslavija u 20. veku
26-27 septembra 2024

Book of Abstracts

Ed. by
Agnieszka Skura, Nebojša Stambolija, Paweł Wawryszuk

Bydgoszcz 2024

Organizers:

Honorary Patronage:

Project funding:

Publisher: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
ISBN 978-83-8018-698-9 (e-book)
Pos. 2238

The project entitled “Poland and Yugoslavia in the 20th century” was co-financed under the programme of the Ministry of Science and Higher Education called “Excellent Science II” within the module Support for scientific conferences.

Funding value: PLN 71 027,00, total value: PLN 80 627,00.

www.polskaijugoslawia.ukw.edu.pl

Polska i Jugosławia w XX wieku
26-27 września 2024

Poland and Yugoslavia in the 20th century
September 26-27 2024

Poljska i Jugoslavija u 20. veku
26-27 septembra 2024

Księga Abstraktów

Ed.

Agnieszka Skura, Nebojša Stambolija, Paweł Wawryszuk

Bydgoszcz 2024

Organizatorzy:

Patronat Honorowy:

Dofinansowanie projektu:

Wydawca: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego
ISBN 978-83-8018-698-9 (e-book)
Poz. 2238

Projekt "Polska i Jugosławia w XX wieku" został dofinansowany w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Doskonała Nauka II” w ramach modułu „Wsparcie konferencji naukowych”.

Wartość dofinansowania: 71 027,00 PLN, całkowita wartość 80 627,00 PLN.

Spis treści

Spis treści	1
1. dr Inesa Kuryan, dr Wiesław Przybyła	7
PL: Jugosławia i wybór jugosłowiański w pierwszym polskim przekładzie powieści „Doberdob” słoweńskiego pisarza i polityka Lovra Kuhara	7
EN: Yugoslavia and the Yugoslav Choice in the first Polish Translation of the Novel “Doberdo” by Slovenian Writer and Politician Lovro Kuhar	7
SER: Jugoslavija i jugoslovensko opredeljenje u prvom poljskom prevodu romana „Doberdob” slovenačkog pisca i političara Lovre Kuhara	8
2. Prof. Mirella Korzeniewska-Wiszniewska, prof. UJ	8
PL: Rozpad Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii w świetle wybranej korespondencji profesora Henryka Batowskiego	8
EN: The Disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in the Light of Selected Correspondence of Professor Henryk Batowski	9
SER: Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u svetlu odabrane prepiske profesora Henrika Batovskog	9
3. mgr Maciej Wcisło	10
PL: Literacki wizerunek Jugosławii w „Etapach” Józefa Wittlina	10
EN: The Literary Image of Yugoslavia in Józef Wittlin’s “Etapy”	10
SER: Književna slika Jugoslavije u „Etapi” Jozefa Vitlina	11
4. dr Alicja Śmigielska	11
PL: Waław Babiński – minister pełnomocny i poseł nadzwyczajny przy dworze i rządzie króla Aleksandra I Karadziordziewicza (1929-1931)	11
EN: Wacław Babinski – Minister Plenipotentiary and Extraordinary Deputy to the Court and Government of King Alexander I Karadziordziewich (1929-1931)	12
SER: Vavlav Babinjski – Opunomoćeni ministar i izvanredni poslanik pri Dvoru i Vladi Kralja Aleksandra I Karađorđevića (1929-1931)	12
5. dr Barbara Maria Gawęcka	13
PL: Twórczość artystów serbskich ukazana na wystawie „Teatr życia” w Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu	13
EN: The Work of Serbian Artists Shown at the Exhibition “Theater of Life” at the Center for Contemporary Art in Torun	13
SER: Rad srpskih umetnika prikazan na izložbi „Pozorište života” u Centru za savremenu umetnost u Torunju	14
6. mgr Agnieszka Skura	14

PL: Opinia publiczna wobec kary śmierci w Polsce i w Jugosławii. W ujęciu historycznym i współcześnie.....	14
EN: Public Opinion Regarding the Death Penalty in Poland and Yugoslavia. In Historical and Contemporary Terms	14
SER: Javno mnjenje o smrtnoj kazni u Poljskoj i Jugoslaviji. U istorijskim i savremenim okvirima.....	15
7. Prof. Jakub Tyszkiewicz	15
PL: Marzenia o „titoizacji”. Model jugosłowiański w polityce USA wobec Polski i Europy Wschodniej w latach 1949-1963	15
EN: Dreams of “Titoization”. The Yugoslav Model in U.S. Policy towards Poland and Eastern Europe in 1949-1963	16
SER: Snovi o „titoizaciji”. Jugoslovenski model u američkoj politici prema Poljskoj i istočnoj Evropi 1949-1963	18
8. Dr Tomasz Jacek Lis.....	19
PL: Muhamed Kulenović i Polska	19
EN: Muhamed Kulenović and Poland.....	19
HR: Muhamed Kulenović i Poljska	20
9. Prof. Piotr Gołdyn	21
PL: Obraz szkolnictwa jugosłowiańskiego w polskiej prasie pedagogicznej i oświatowej okresu międzywojennego	21
EN: The image of Yugoslav education in the Polish pedagogical and educational press of the interwar period.....	21
SER: Slika jugoslovenskog obrazovanja u poljskoj pedagoškoj i obrazovnoj štampi međuratnog perioda	21
10. Prof. Jędrzej Paszkiewicz	22
PL: Jakość życia Polaków w międzywojennej Jugosławii	22
EN: The quality of life of the Polish population in interwar Yugoslavia	22
SER: Kvalitet života poljske populacije u međuratnoj Jugoslaviji.....	23
11. Dr Maja Lukanc	24
PL: Wymiany młodzieżowe między Polską a Jugosławią, 1956–1968	24
EN: Youth exchanges between Poland and Yugoslavia, 1956–1968	24
SER: Razmene mladih između Poljske i Jugoslavije, 1956–1968	25
12. Dr Bojan Dimitrijević.....	25
PL: Konsulat Polski w Zagrzebiu i SDB 1973-1990.....	25
EN: Polish Consulate in Zagreb and SDB 1973-1990	26
SER: Poljski konzulat u Zagrebu i SDB 1973-1990	26
13. Dr Nebojša Stambolija.....	27
PL: Stosunki jugosłowiańsko-polskie w 1989 roku	27

EN: Yugoslav-Polish Relations in 1989.....	28
SER: Jugoslovensko-poljski odnosi 1989. godine.....	28
14. Dr Dragomir Bondžić.....	29
PL: Polscy członkowie zagraniczni Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk.....	29
EN: Polish foreign members of the Serbian Academy of Sciences and Arts.....	29
SER: Poljaci inostrani članovi Srpske akademije nauka i umetnosti.....	30
15. Dr Ratomir Milikić.....	30
PL: Działania Special Operations Executive (SOE) w pierwszym roku wojny na terytorium okupowanego Królestwa Jugosławii; Porównania z operacjami SOE w okupowanej Polsce	30
EN: Special Operations Executive (SOE) Actions during the First Year of War in the Territory of Occupied Kingdom of Yugoslavia; Comparisons with SOE Operations in Occupied Poland	31
SER: Delovanje Uprave za specijalne operacije (SOE) tokom prvih godinu dana rata na prostoru okupirane Kraljevine Jugoslavije: poređenje sa aktivnostima SOE u okupiranoj Poljskoj.....	32
16. Dr Boris Tomanić.....	33
PL: Jugosławia i Polska w brytyjskich planach tworzenia federacji podczas II wojny światowej.....	33
EN: Yugoslavia and Poland in British plans on creation of federations during World War II.....	34
SER: Jugoslavija i Poljska u britanskim planovima stvaranja federacija tokom Drugog svetskog rata.....	34
17. Dr Luka Filipović.....	35
PL: Rola polskich komunistów w bloku antyreformistycznym partii komunistycznych w Europie z perspektywy komunistów jugosłowiańskich i włoskich 1967-1969.....	35
EN: The role of Polish communists in the anti-reform bloc of communist parties in Europe from the perspective of Yugoslav and Italian communists 1967-1969.....	36
SER: Uloga poljskih komunista u antireformskom bloku komunističkih partija u Evropi iz perspektive jugoslovenskih i italijanskih komunista 1967-1969.....	36
18. Dr Nikola Mijatov.....	37
PL: Próba zamachu na papieża Jana Pawła II: reakcje w prasie jugosłowiańskiej.....	37
EN: Attempted assassination of Pope John Paul II: reactions in the Yugoslav press.....	37
SER: Pokušaj atentata na papu Jovana Pavla II: reakcije u jugoslovenskoj štampi.....	38
19. Dr Milutin Živković.....	39
PL: Udział muzułmanów ze Starej Raszki w I wojnie światowej w odniesieniu do frontu galicyjskiego (1916–1917).....	39
EN: The participation of the Muslims from Stara Raška in World War I with the reference to Galician front (1916–1917).....	39
SER: Učešće muslimana iz Stare Raške u Prvom svetskom ratu sa osvrtom na	

Galicijski front (1916–1917)	40
20. Dr Rade Ristanović	40
PL: Porównawcza analiza kluczowych cech ruchu oporu w Jugosławii i Polsce podczas II wojny światowej	40
EN: Comparative analysis of the key characteristics of the resistance in Yugoslavia and Poland during the Second World War.....	41
SER: Komparativna analiza ključnih karakteristika otpora u Jugoslaviji i Poljskoj tokom Drugog svetskog rata	41
21. Dr Nemanja Mitrović	42
PL: Jugosłowiańsko-polska współpraca piłkarska w okresie socjalistycznym	42
EN: Yugoslav-Polish football cooperation during the socialist period.....	42
SER: Jugoslovensko-poljska fudbalska saradnja u periodu socijalizma.....	43
22. Dr Vladimir Lj. Cvetković	44
PL: Belgradzka prasa o nowej Polsce w 1945 roku	44
EN: The Belgrade press about the new Poland in 1945	44
SER: Beogradska štampa o novoj Poljskoj 1945. godine	44
23. Dr Adnan Prekić	45
PL: Upadek ideologicznego paradygmatu 1989 – różne ścieżki transformacji	45
EN: Collapsing the ideological paradigm 1989 – different paths of transition	45
SER: Rušenje ideološke paradigme 1989. – različiti putevi tranzicije	46
24. Dr Aleksandar Simonovski	46
PL: Historia Państwowego Ośrodka Szkoleniowego w Szczecinie (1952–1960)	46
EN: History of the State Educational Center in Szczecin (1952–1960).....	47
SER: Istorija Državnog obrazovnog centra u Ščecínu (1952–1960).....	48
25. Prof. Magdalena Rekść	48
PL: Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Sarajewie w polskiej pamięci zbiorowej	48
EN: Winter Olympic Games in Sarajevo in Polish collective memory	49
SER: Zimske olimpijske igre u Sarajevu u poljskom kolektivnom pamćenju	49
26. Mgr Maciej Baczyński	50
PL: Solidarność czy polityka? Udział Polaków w odbudowie Skopje po trzęsieniu ziemi z 1963 roku	50
EN: Solidarity or Politics? The Participation of Poles in the Reconstruction of Skopje after the 1963 Earthquake	50
SER: Solidarnost ili politika? Učešće Poljaka u obnovi Skoplja nakon zemljotresa 1963. godine.....	51
27. Dr Paweł Wawryszuk	51

PL: Echa nominacji kardynalskich Alojzije Stepinaca i Stefana Wyszyńskiego w komunistycznej Jugosławii i Polsce.....	51
EN: Echoes of the cardinal nominations of Alojzije Stepinac and Stefan Wyszyński in communist Yugoslavia and Poland	52
SER: Odjeci kardinalskih nominacija Alojzija Stepinca i Stefana Wyszyńskog u komunističkoj Jugoslaviji i Poljskoj	52
28. Prof. Jarosław Durka	52
PL: Tadeusz Grabowski (1881-1975) i jego raport z podróży przez Królestwo SHS w 1924 r	52
EN: Tadeusz Grabowski (1881-1975) and his report on his journey through the Kingdom of SHS in 1924	53
SER: Tadeusz Grabowski (1881-1975) i njegov izveštaj o putovanju kroz Kraljevinu SHS 1924. godine	53
29. Prof. Joanna Szczutkowska.....	54
PL: Film i kinematografia w Jugosławii w latach 60. i 70. XX w. z perspektywy Ambasady PRL w Belgradzie.....	54
EN: Film and cinematography in Yugoslavia in the 1960s and 1970s from the perspective of the Embassy of the Polish People's Republic in Belgrade.....	54
SER: Film i kinematografija u Jugoslaviji 1960-ih i 1970-ih iz perspektive Ambasade Poljske Narodne Republike u Beogradu	55
30. Prof. Andrzej Zaćmiński.....	55
PL: Jugosławia wobec interwencji zbrojnej wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r. w świetle dokumentacji wywiadu cywilnego PRL	55
EN: Yugoslavia towards the armed intervention of Warsaw Pact troops in Czechoslovakia in 1968 in the light of the documentation of the civilian intelligence of the Polish People's Republic.....	55
SER: Stav Jugoslavije prema oružanoj intervenciji trupa Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj 1968. godine u svetlu dokumentacije civilne obaveštajne službe Poljske Narodne Republike	56
31. Dr Andrzej Purat.....	56
PL: Operacja lotnicza NATO „Allied Force” w Jugosławii w 1999 roku. Geneza – przebieg – skutki	56
EN: NATO air operation “Allied Force” in Yugoslavia in 1999. Origin – course – effects	57
SER: NATO vazдушna operacija „Saveznička sila” u Jugoslaviji 1999. godine. Poreklo – tok – posledice	58
32. Prof. Tadeusz Wolsza.....	58
PL: Walka o prawdę. Eduard Miloslavić w Katyniu w 1943 r	58
EN: Fight for the truth. Eduard Miloslavić in Katyn in 1943	59
SER: Borba za istinu. Eduard Miloslavić u Katinu 1943. godine	60

33. Dr Slaven Kale	61
PL: Z Bukowiny do Rijeki - kapitan fregaty i polski konsul Emanuel Clemens von Dworski (1875-1941)	61
EN: From Bukovina to Rijeka – frigate captain and Polish consul Emanuel Clemens von Dworski (1875-1941).....	62
HR: Iz Bukovine do Rijeke – kapetan fregate i poljski konzul Emanuel Clemens von Dworski (1875-1941)	62
34. Dr Gordana Đurđev-Mańkiewicz.....	63
PL: <i>Hanumica</i> Teodory Krajewskiej	63
EN: <i>Hanumica</i> of Teodora Krajewska	63
SER: <i>Hanumica</i> Teodore Krajevske	63
35. Dr Hubert Stys.....	64
PL: Finalne stadium realizacji utopii marksistowsko-leninowskiej w koncepcji Milovana Djilasa	64
EN: The final stage of the implementation of the Marxist-Leninist utopia in the concept of Milovan Djilas.....	64
SER: Ostatnji stadijum sprovođenja marksističko-lenjinističke utopije u konceptu Milovana Đilasa	65
36. Dr Miomir Gatalović	66
PL: Jugosłowiński pogląd na III Zjazd PZPR w 1959 r.....	66
EN: The Yugoslav View of the Third Congress of the Polish United Worker’s Party in 1959	66
SER: Jugoslovenski pogled na treći kongres Poljske ujedinjene radničke partije 1959	67
37. dr Justyna Gluba.....	68
PL: <i>Panienka z Poste Restante</i> – komedia Michała Waszyńskiego z Dubrownikiem w tle	
EN: <i>Miss from Poste Restante</i> – Comedy by Michał Waszyński with Dubrovnik in the background	68
HR: <i>Gospođica sa šaltera Post-restant</i> – komedija Michała Waszyńskog smještena u Dubrovniku	68

1. dr Inesa Kuryan, dr Wiesław Przybyła

PL: Jugosławia i wybór jugosłowiański w pierwszym polskim przekładzie powieści

„Doberdob” słoweńskiego pisarza i polityka Lovra Kuhara

Powieść *Doberdob* z 1940 roku jugosłowiańskiego polityka i utalentowanego słoweńskiego pisarza Prežihova Voranca, którego właściwe imię i nazwisko brzmi Lovro Kuhar, opowiada o kulminacyjnych wydarzeniach pierwszej wojny światowej, skoncentrowanych na krwawej sławy froncie nadsoczańskim i małej przygranicznej miejscowości Doberdob. Wyznaczały one i rozpad Imperium Austro-Węgierskiego, i granice Włoch, i jugosłowiański wybór Słoweńców. W odbiorze krytycznym *Doberdoba* nieczęsto jednak znajdziemy pogląd, że Lovro Kuhar napisał tę powieść z dokładnością mapy powojennej Europy, metaforycznie rozważając historyczne szanse wszystkich jej nowych podmiotów, prezentując mechanizmy rozpadu imperium oraz skomplikowane gry etniczno-narodowe, w których w okresie międzywojennym XX wieku wybór wielu narodów byłego imperium był skoncentrowany na nowych aliansach i granicach. Sympatie do jugosłowiańskiego wyboru spotykamy również w innych utworach literackich Lovra Kuhara. Nasze badania, wynikające m.in. z doświadczeń translatorskich, pokażą literacką symbolikę jugosłowiańskiej idei w twórczości słoweńskiego prozaika.

EN: Yugoslavia and the Yugoslav Choice in the first Polish Translation of the Novel

“Doberdo” by Slovenian Writer and Politician Lovro Kuhar

The novel “Doberdo” from 1940 by the Yugoslav politician and talented Slovenian writer Prežihov Voranc, whose real name is Lovro Kuhar, narrates the climactic events of World War I, centred around the bloody Soča Front and the small border town of Doberdo. These events marked the collapse of the Austro-Hungarian Empire, the borders of Italy, and the Yugoslav choice of the Slovenes. However, critical reception of “Doberdo” rarely acknowledges the view that Lovro Kuhar wrote this novel with the precision of a post-war map of Europe, metaphorically considering the historical chances of all its new entities, presenting the mechanisms of the empire’s collapse and the complex ethnic-national games in which the choice of many nations of the former empire during the interwar period of the 20th century was focused on new alliances and borders. Other literary works by Lovro Kuhar also show sympathy towards Yugoslav’s choice. Our research, stemming in part from translation experiences, will reveal the literary symbolism of the Yugoslav idea in the prose of the Slovenian novelist.

SER: Jugoslavija i jugoslovensko opredeljenje u prvom poljskom prevodu romana
„Doberdob” slovenačkog pisca i političara Lovre Kuhara

Roman „Doberdob” iz 1940. Godine jugoslovenskog političara i talentovanog slovenačkog pisca Prežihova Voranca, čije je pravo ime Lovro Kuhar, pripoveda o ključnim događajima Prvog svetskog rata, usredsređenim na krvavi front na Soči i malo pogranično mesto Doberdob. Ovi događaji su označili raspad Austrougarske imperije, granice Italije i jugoslovensko opredeljenje Slovenaca. Međutim, kritička recepcija „Doberdoba” rešetko uvažava stav da je Lovro Kuhar napisao ovaj roman sa preciznošću posleratne mape Evrope, metaforički sagledavajući istorijske šanse svih njenih novih entiteta, predstavljajući mehanizme kolapsa imperije i složene etničko-nacionalne igre, u kojima je opredeljenje mnogih naroda bivše imperije tokom međuratnog perioda 20. veka bio usmeren na nove saveze i granice. I druga književna dela Lovre Kuhara pokazuju simpatije prema jugoslovenskom opredeljenju. Naše istraživanje, koje delom proističe iz prevodilačkih iskustava, otkriće književni simbolizam jugoslovenske ideje u prozi slovenačkog romansijera.

2. Prof. Mirella Korzeniewska-Wiszniewska, prof. UJ

PL: Rozpad Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii w świetle wybranej
korespondencji profesora Henryka Batowskiego

Profesor Henryk Batowski jest jednym z najbardziej znanych polskich historyków, zajmujących się międzynarodowymi relacjami obszaru Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, w tym historią Bałkanów, głównie okresem międzywojennym. W późniejszym etapie życia badawczego Profesora odszedł on od badań nad Bałkanami, jednak ten obszar pozostał w zakresie jego uwagi i zainteresowań do końca życia. W momencie rozpadu socjalistycznego państwa jugosłowiańskiego Henryk Batowski był już od ponad dekady na emeryturze, ale pozostał aktywny w obszarze pracy naukowej, włącznie z międzynarodowymi wyjazdami, które realizował, utrzymując kontakty ze środowiskiem naukowym w Europie i Stanach Zjednoczonych. W okresie schyłkowym SFRJ nie zajmował się jednak kondycją państwa jugosłowiańskiego twierdząc, że nie zamierza komentować polityki bieżącej (nie tylko w odniesieniu do Jugosławii), jednak gdy w 1991 r. rozpad tego państwa stał się faktem, czynnie wrócił do obserwacji wydarzeń na tym obszarze, aktywizując się naukowo na ten temat.

Wystąpienie ma na celu przedstawienie wyników badań archiwalnych nad korespondencją Henryka Batowskiego z osobami prywatnymi i instytucjami, dotyczącymi kwestii

jugosłowiańskich od roku 1991 aż do śmierci Profesora w 1999 r. Prelegentka zamierza zaprezentować zakres aktywności oraz stanowisko Henryka Batowskiego w obszarze zarysowanego tematu.

EN: The Disintegration of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia in the Light of
Selected Correspondence of Professor Henryk Batowski

Professor Henryk Batowski is one of the best-known Polish historians who dealt with international relations in the Central and Southeastern European area, including the history of the Balkans, mainly the interwar period. In the later stages of the Professor's research life, he moved away from studying the Balkans, but this area remained within the scope of his attention and interest until the end of his life. At the time of the collapse of the socialist Yugoslav state, Henryk Batowski had already been retired for over a decade. However, he remained active in scientific work, including his international trips, maintaining contacts with the scientific community in Europe and the United States. During the declining period of the SFRY, however, he did not deal with the condition of the Yugoslav state, claiming that he did not intend to comment on current politics (not only concerning Yugoslavia), but when the breakup of that state became a fact in 1991, he actively returned to observing events in the area, becoming academically active on the subject.

The presentation aims to present the archival research results on Henryk Batowski's correspondence with private individuals and institutions regarding Yugoslav issues from 1991 until the Professor died in 1999. The speaker intends to present the scope of activity and the position of Henryk Batowski in the outlined topic.

SER: Raspad Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije u svetlu odabrane prepiske
profesora Henrika Batovskog

Profesor Henrik Batovski je jedan od najpoznatijih poljskih istoričara koji se bavio međunarodnim odnosima na prostoru srednje i jugoistočne Evrope, uključujući istoriju Balkana, uglavnom u međuratnom periodu. U kasnijim fazama profesorovog istraživačkog života, on se udaljio od proučavanja Balkana, ali je ova oblast ostala u okviru njegove pažnje i interesovanja do kraja života. U vreme raspada socijalističke jugoslovenske države, Henrik Batovski je već bio u penziji više od jedne decenije. Ipak, ostao je aktivan u naučnom radu, uključujući i svoja međunarodna putovanja, održavajući kontakte sa naučnom zajednicom u Evropi i Sjedinjenim

Državama. U periodu opadanja SFRJ, međutim, nije se bavio stanjem jugoslovenske države, tvrdeći da ne namerava da komentariše aktuelnu politiku (ne samo koja se tiče Jugoslavije), ali kada je raspad te države postao činjenica 1991. godine on se aktivno vratio posmatranju događaja na tom prostoru, postajući akademski aktivan na ovoj temi.

Prezentacija ima za cilj da predstavi rezultate arhivskog istraživanja o prepisci Henrika Batovskog sa pojedincima i institucijama u vezi sa jugoslovenskim pitanjima od 1991. do profesorove smrti 1999. godine. Govornik namerava da predstavi obim delatnosti i poziciju Henrika Batovskog u zacrtanoj temi.

3. mgr Maciej Weisło

PL: Literacki wizerunek Jugosławii w „Etapach” Józefa Wittlina

Wystąpienie będzie miało na celu przybliżenie tekstów Józefa Wittlina (wybitnego polskiego poety, prozaika, eseisty i tłumacza) o charakterze eseistycznym i reporterskim, będących zapisem wrażeń z podróży do Jugosławii odbytej w roku 1932. Teksty te zostały opublikowane w tomie „*Etapy. Italia – Francja – Jugosławia*”. W ramach wystąpienia zostanie zwrócona uwaga na walory literackie piśmiennictwa Wittlina, jego sposób podróżowania oraz refleksje towarzyszące jego odkrywaniom Jugosławii (Zagrzeb, Dubrownik, rejs po Adriatyku). Zostaną zrekonstruowane relacje kulturalne między pisarzami polskimi oraz jugosłowiańskimi. Autor przemycił także w swoich tekstach wiele interesujących spostrzeżeń na temat funkcjonowania polskiej literatury w Jugosławii. Co jednak wydaje się najciekawsze, zaprezentowane zostaną przemyślenia pisarza dotyczące historii, kultury europejskiej, literatury i sztuki, powstałe pod wpływem kontaktu z jugosłowiańskimi krajobrazami, miastami i ludźmi.

EN: The Literary Image of Yugoslavia in Józef Wittlin’s “Etapy”

The presentation will be aimed at introducing the texts of Jozef Wittlin (an outstanding Polish poet, prose writer, essayist and translator) of essayistic and reporter character, a record of impressions from a trip to Yugoslavia made in 1932. These texts were published in the volume “*Etapy. Italy – France – Yugoslavia*”. The presentation will focus on the literary qualities of Wittlin’s writings, his method of travel and the reflections accompanying his discoveries of Yugoslavia (Zagreb, Dubrovnik, a cruise on the Adriatic Sea). Cultural relations between Polish and Yugoslav writers will be reconstructed. The author has also smuggled in many exciting insights into the functioning of Polish literature in Yugoslavia. What seems most interesting,

however, will be presented by the writer's thoughts on history, European culture, literature, and art, which were formed under the influence of contact with Yugoslav landscapes, cities, and people.

SER: Književna slika Jugoslavije u „Etapi” Jozefa Vitlina

Prezentacija će imati za cilj upoznavanje sa tekstovima Jozefa Vitlina (istaknutog poljskog pesnika, proznog pisca, esejiste i prevodioca) esejističkog i reporterskog karaktera, zapisom utisaka sa putovanja po Jugoslaviji preduzetog 1932. godine. Ovi tekstovi su objavljeni u svesci „Etape. Italija – Francuska – Jugoslavija”. Prezentacija će se fokusirati na književne kvalitete Vitlinovih spisa, njegov način putovanja i razmišljanja koja prate njegova otkrića Jugoslavije (Zagreb, Dubrovnik, krstarenje Jadranskim morem). Biće rekonstruisani kulturni odnosi između poljskih i jugoslovenskih pisaca. Autor je takođe prošvercovao mnoge uzbudljive uvide u funkcionisanje poljske književnosti u Jugoslaviji. Ono što se, međutim, čini najzanimljivijim, biće predstavljeno kroz piščeva razmišljanja o istoriji, evropskoj kulturi, književnosti i umetnosti, koja su nastala pod uticajem dodira sa jugoslovenskim predelima, gradovima i ljudima.

4. dr Alicja Śmigielka

PL: Waław Babiński – minister pełnomocny i poseł nadzwyczajny przy dworze i rządzie króla Aleksandra I Karadziordziewicza (1929-1931)

Do tej pory niewielu historyków interesowało się działalnością Waława Babińskiego (ekonomisty, urzędnika, społecznika i emigranta) również jako dyplomaty. Nazwisko to kojarzy się przede wszystkim z często niesławną historią skarbów wawelskich zdeponowanych w 1040 roku w Kanadzie, które do kraju wróciły w 1959 roku. Babiński od 1944 roku do 1957 roku, czyli do swojej śmierci, jako przedstawiciel rządu na uchodźstwie, był bowiem odpowiedzialny za opiekę nad bezcennymi pamiątkami polskiego dziedzictwa narodowego. To tylko niewielka część działalności tego zasłużonego dyplomaty II Rzeczypospolitej. Zanim trafił do Ottawy, misje dyplomatyczne w randze posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego RP pełnił w Belgradzie (1929-1931), Hadze (1931-1940) oraz Londynie (1940-1944). Każda z tych placówek miała swoją specyfikę. Okres pobytu posła w Jugosławii był najspokojniejszy i wiązał się głównie z rozwijaniem relacji polsko-jugosłowiańskich o charakterze społeczno-

kulturowym oraz opieką nad Polonią w Królestwie SHS/Jugosławii, o czym będzie traktował referat.

EN: Waclaw Babinski – Minister Plenipotentiary and Extraordinary Deputy to the Court and Government of King Alexander I Karadziordziewich (1929-1931)

Until now, few historians have been interested in the activities of Waclaw Babinski (economist, civil servant, social activist and emigrant) and also as a diplomat. The name is primarily associated with the often infamous story of the Wawel treasures deposited in 1040 in Canada, which were returned to the country in 1959. Indeed, from 1944 until 1957, i.e. until his death, Babinski was responsible for caring for priceless mementoes of Polish national heritage as a government representative in exile. This is only a tiny part of the activities of this distinguished diplomat of the Second Republic. Before he arrived in Ottawa, he had served diplomatic missions in the rank of extraordinary deputy and minister plenipotentiary of the Republic in Belgrade (1929-1931), The Hague (1931-1940) and London (1940-1944). Each of these posts had its characteristics. The MP's stay in Yugoslavia was the most peaceful period. It was mainly associated with the development of Polish-Yugoslav relations of a socio-cultural nature and the care of the Polish community in the Kingdom of SHS/Yugoslavia, which will be discussed in the paper.

SER: Vaclav Babinjski – Opunomoćeni ministar i izvanredni poslanik pri Dvoru i Vladi Kralja Aleksandra I Karađorđevića (1929-1931)

Do sada se malo istoričara bavilo aktivnostima Vaclava Babinjskog (ekonomista, državni službenik, društveni aktivista i emigrant), kao i njegovom diplomatskom karijerom. Njegovo ime se prvenstveno povezuje sa često ozloglašenom pričom o wawelskom blagu, deponovanom u Kanadi 1040. godine, a koje je vraćeno u zemlju 1959. godine. Zaista, od 1944. do 1957. godine, odnosno do njegove smrti, Babinjski je bio odgovoran za brigu o neprocenjivim uspomnama poljskog nacionalnog nasleđa kao predstavnik vlade u egzilu. Ovo je samo mali deo aktivnosti ovog istaknutog diplomate Druge Republike. Pre nego što je stigao u Otavu, služio je diplomatske misije u rangi izvanrednog poslanika i opunomoćenog ministra u Beogradu (1929-1931), Hagu (1931-1940) i Londonu (1940-1944). Svaka od ovih funkcija imala je svoje karakteristike. Njegov boravak u Jugoslaviji je bio najmirniji period, uglavnom

povezan sa razvojem poljsko-jugoslovenskih odnosa socio-kulturne prirode i brigom o poljskoj zajednici u Kraljevini SHS/Jugoslaviji, što će biti obrađeno u radu.

5. dr Barbara Maria Gawęcka

PL: Twórczość artystów serbskich ukazana na wystawie „Teatr życia” w Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu

Celem wystąpienia będzie przybliżenia twórczości artystów pochodzących z Serbii, takich jak: Marina Abramović, Branko Milisković, Neša Paripović oraz Anna Prvački, których prace można było oglądać na wystawie *Teatr życia* w Centrum Sztuki Współczesnej w Toruniu, która odbyła się w 2012 r. W wystawie wzięli udział także: John Cage, Yoko Ono, Katarzyna Kozyra, John Baldessari, Wanessa Beecroft, Pierre Bismuth, Maurizio Cattelan, Maksymilian Cieślak, Nezaket Ekici, Valie Export, Francesco Fonassi, Marlene Haring, Gill Kuno, Natalia LL (Lach-Lachowicz), David Michalek, Jonathan Monk, Nicola Ruben Montini. Mihoko Ogaki, João Onofre, Lerato Shadi, Marek Sobczyk, Malin Ståhl, Pilvi Takala, Patrick Tuttofuoco, Ulay, Francesco Vezzoli. Pokróćce opisane zostają również nurty w sztuce współczesnej, które są bliskie serbskim artystom, takie jak performance i konceptualizm.

EN: The Work of Serbian Artists Shown at the Exhibition “Theater of Life” at the Center for Contemporary Art in Torun

The purpose of the presentation will be to introduce the work of artists from Serbia, such as Marina Abramović, Branko Milisković, Neša Paripović and Anna Prvački, whose works could be seen at the exhibition *Theater of Life* at the Center for Contemporary Art in Torun, held in 2012. Also participating in the exhibition were John Cage, Yoko Ono, Katarzyna Kozyra, John Baldessari, Wanessa Beecroft, Pierre Bismuth, Maurizio Cattelan, Maksymilian Cieślak, Nezaket Ekici, Valie Export, Francesco Fonassi, Marlene Haring, Gill Kuno, Natalia LL (Lach-Lachowicz), David Michalek, Jonathan Monk, Nicola Ruben Montini. Mihoko Ogaki, João Onofre, Lerato Shadi, Marek Sobczyk, Malin Ståhl, Pilvi Takala, Patrick Tuttofuoco, Ulay, Francesco Vezzoli. Currents in contemporary art that are close to Serbian artists, such as performance and conceptualism, are also briefly described.

SER: Rad srpskih umetnika prikazan na izložbi „Pozorište života” u Centru za savremenu umetnost u Torunju

Svrha prezentacije je predstaviti rad umetnika iz Srbije, kao što su Marina Abramović, Branko Milisković, Neša Paripović i Anna Prvački, čija su dela bila prikazana na izložbi „Pozorište života” u Centru za savremenu umetnost u Torunju, održanoj 2012. godine. Na izložbi su takođe učestvovali John Cage, Yoko Ono, Katarzyna Kozyra, John Baldessari, Wanessa Beecroft, Pierre Bismuth, Maurizio Cattelan, Maksymilian Cieślak, Nezaket Ekici, Valie Export, Francesco Fonassi, Marlene Haring, Gill Kuno, Natalia LL (Lach-Lachowicz), David Michalek, Jonathan Monk, Nicola Ruben Montini, Mihoko Ogaki, João Onofre, Lerato Shadi, Marek Sobczyk, Malin Ståhl, Pilvi Takala, Patrick Tuttofuoco, Ulay, Francesco Vezzoli. Struje u savremenoj umetnosti koje su bliske srpskim umetnicima, kao što su performans i konceptualizam, takođe su ukratko opisane.

6. mgr Agnieszka Skura

PL: Opinia publiczna wobec kary śmierci w Polsce i w Jugosławii. W ujęciu historycznym i współcześnie

Mimo humanizacji prawa karnego, co jakiś czas w debacie publicznej odżywa kwestia stosowania kary śmierci. Moje rozważania nie mają na celu oceniać zasadności stosowania kary śmierci, a pokazać sytuacje, w których była stosowana i wskazać na środki służące wykonywaniu orzeczonej przez sąd kary głównej. Przede wszystkim w swoim referacie chcę pokazać jak kształtowała się opinia publiczna w sprawie kary śmierci w Polsce i w Jugosławii. Jakich argumentów używają jej zwolennicy oraz przeciwnicy? Interesuje mnie głównie wiek XX, szczególnie lata 1956-1989, kiedy kara śmierci straciła swoje polityczne ostrze. Jednakże nie zabraknie też refleksji nad toczącą się obecnie debatą na temat kary śmierci.

EN: Public Opinion Regarding the Death Penalty in Poland and Yugoslavia. In Historical and Contemporary Terms

Despite the humanisation of criminal law, the issue of applying the death penalty resurfaces periodically in public debate. The considerations are not aimed at evaluating the justification for implementing the death penalty but rather at illustrating the situations in which it was applied and showcasing the means used to carry out the court-imposed capital punishment.

Above all, the presentation will demonstrate how public opinion regarding the death penalty in Poland and Yugoslavia has evolved. What arguments do its proponents and opponents use? Primarily, the speech interested in the 20th century, particularly 1956-1989, when the death penalty lost its political edge. However, there will also be reflections on the ongoing debate about the death penalty.

SER: Javno mnjenje o smrtnoj kazni u Poljskoj i Jugoslaviji. U istorijskim i savremenim okvirima

Uprkos humanizaciji krivičnog prava, pitanje primene smrtne kazne periodično se ponovo pojavljuje u javnoj debati. Razmatranja nisu usmerena na procenu opravdanosti primene smrtne kazne, već na ilustrovanje situacija u kojima je bila primenjivana i na prikazivanje sredstava korišćenih za izvršenje smrtne kazne izrečene od strane suda. Pre svega, prezentacija će pokazati kako se javno mnjenje o smrtnoj kazni u Poljskoj i Jugoslaviji razvijalo. Koje argumente koriste njeni zagovornici i protivnici? Govor će se primarno baviti 20. vekom, posebno periodom od 1956. do 1989. godine, kada je smrtna kazna izgubila svoj politički karakter. Međutim, biće i refleksija o tekućoj debati o smrtnoj kazni.

7. Prof. Jakub Tyszkiewicz

PL: Marzenia o „titoizacji”. Model jugosłowiański w polityce USA wobec Polski i Europy Wschodniej w latach 1949-1963

Rozłam radziecko-jugosłowiański w 1948 r. i zdolność państwa Tity do zachowania niezależności od Kremla zrodziły nową nadzieję w polityce Waszyngtonu wobec krajów Europy Wschodniej znajdujących się pod dominacją sowiecką. Jesienią 1949 r. Rada Bezpieczeństwa Narodowego zaczęła rozważać możliwość stworzenia podobnej "herezji" w państwach komunistycznych, która doprowadziłaby do "schizmy" w bloku sowieckim i stworzyłaby drugą Jugosławię za żelazną kurtyną (NSC 58/2). Taka sytuacja mogłaby doprowadzić do stopniowego osłabienia sowieckiego monolitu. Chociaż w okresie stalinowskim nadzieje te się nie zmaterializowały, idea ta została podtrzymana podczas drugiej prezydentury Eisenhowera. Stany Zjednoczone miały wspierać wszelkie wysiłki, które doprowadziłyby do stworzenia reżimów w rodzaju Tity w Europie Wschodniej (NSC 174).

Dlatego Waszyngton ze szczególnym zainteresowaniem obserwował rozwój sytuacji w Warszawie po polskim październiku 1956 roku. Biały Dom szybko dostrzegł, że nowy

komunistyczny przywódca Władysław Gomułka może być potencjalnym "drugim Tito" w kraju, który był znacznie ważniejszy strategicznie niż Jugosławia. Stopniowy proces liberalizacji w Polsce (i przez krótki czas na Węgrzech) odpowiadał amerykańskim celom politycznym, gdyż mógł doprowadzić do podobnych zmian jak w Belgradzie – stworzenia komunistycznego, ale narodowego reżimu, bardziej niezależnego od Kremla.

Chociaż, rzecz jasna, nadzieje te się nie spełniły, administracje Dwighta D. Eisenhowera i Johna F. Kennedy'ego uznały sytuację w Warszawie za bardzo dogodną dla amerykańskich interesów. Nowy model współpracy z polskim reżimem wypracowany nad Potomakiem nawiązywał do wcześniejszej polityki USA wobec Belgradu. Waszyngton zaczął pomagać Polsce gospodarczo tymi samymi metodami, co w przypadku Jugosławii, tj. Ustawą o rozwoju i pomocy w handlu rolnym z 1954 r. (Public Law 480) oraz Ustawą o wzajemnym bezpieczeństwie (Mutual Security Act, z wyjątkiem pomocy wojskowej). W 1959 roku Polska uzyskała status kraju najbardziej uprzywilejowanego (klauzula najwyższego uprzywilejowania – KNU), podobnie jak Jugosławia. W czasie prezydentury Kennedy'ego administracja prezydencka koordynowała także działania wobec Polski i Jugosławii. Widać to wyraźnie na przykład w reakcji administracji na groźbę Kongresu cofnięcia statusu KNU dla obu krajów w latach 1962-1963.

Myszę, że warto pokazać, w jaki sposób Waszyngton wykorzystywał model jugosłowiański w swojej polityce wobec innych krajów komunistycznych, zwłaszcza Polski, w nadziei, że na dłuższą metę zniweluje to sowiecką dominację i pozwoli narodom Europy Wschodniej żyć w niepodległym państwie. Interesujące jest również to, jakie elementy były używane w tych działaniach i czy były takie same czy inne, jak w przypadku wcześniejszej polityki wobec Belgradu.

Wstąpienie, zwłaszcza w części opisującej politykę USA w latach 1956-1963, będzie oparte na moich badaniach archiwalnych w bibliotekach Dwighta Eisenhowera i Johna F. Kennedy'ego oraz w National Archives w Waszyngtonie.

EN: Dreams of "Titoization". The Yugoslav Model in U.S. Policy towards Poland and Eastern Europe in 1949-1963

The Soviet-Yugoslav split in 1948 and the ability of Tito's state to maintain its independence from the Kremlin gave rise to new hope in Washington's policy towards the countries of Eastern Europe under Soviet domination. In the fall of 1949, the National Security Council began to consider the possibility of creating a similar "heresy" in the communist states, which would

lead to a “schism” in the Soviet bloc and create a second Yugoslavia behind the Iron Curtain (NSC 58/2). Such a situation could lead to the gradual weakening of the Soviet monolith. Although these hopes did not materialise during the Stalinist era, the idea was maintained during Eisenhower’s second presidency. The United States was to support any efforts that would create Tito-like regimes in Eastern Europe (NSC 174).

Therefore, Washington watched the development of the situation in Warsaw after the Polish October 1956 with particular interest. The White House quickly realised that the new communist leader, Władysław Gomułka, could be a potential "second Tito" in a much more strategically important country than Yugoslavia. The gradual liberalisation process in Poland (and for a short time in Hungary) suited American political goals. It could lead to changes similar to those in Belgrade – creating a communist but national regime more independent of the Kremlin.

Although these hopes did not come true, the administrations of Dwight D. Eisenhower and John F. Kennedy found the situation in Warsaw very favourable to American interests. The new cooperation model with the Polish regime developed on the Potomac referred to the previous U.S. policy towards Belgrade. Washington began to help Poland economically using the same methods as in the case of Yugoslavia, i.e. the Agricultural Trade Development and Assistance Act of 1954 (Public Law 480) and the Mutual Security Act (except for military assistance). 1959 Poland became the most favoured country (most favoured nation clause - MFN), just like Yugoslavia. During Kennedy’s presidency, the administration coordinated actions towards Poland and Yugoslavia. This is seen, for example, in the administration's response to Congress's threat to revoke MFN status for both countries in 1962–1963.

I think it is worth showing how Washington used the Yugoslav model in its policy towards other communist countries, especially Poland, in the hope that, in the long run, it would eliminate Soviet domination and allow the nations of Eastern Europe to live in an independent state. It is also interesting to know what elements were used in these actions and whether they were the same or different from the previous policy towards Belgrade.

The introduction, especially in the section describing U.S. policy from 1956 to 1963, will be based on my archival research in the libraries of Dwight Eisenhower and John F. Kennedy and the National Archives in Washington.

SER: Snovi o „titoizaciji”. Jugoslovenski model u američkoj politici prema Poljskoj i istočnoj Evropi 1949-1963

Raskol između Sovjetskog Saveza i Jugoslavije 1948. godine i sposobnost Titove države da održi svoju nezavisnost od Kremlja dali su novu nadu u američkoj politici prema zemljama istočne Evrope pod sovjetskom dominacijom. U jesen 1949. godine, Savet za nacionalnu bezbednost počeo je razmatrati mogućnost stvaranja slične „jeresi” u komunističkim državama, što bi dovelo do “raskola” u sovjetskom bloku i stvaranja druge Jugoslavije iza Gvozdene zavese (NSC 58/2). Takva situacija mogla bi dovesti do postepenog slabljenja sovjetskog monolita. Iako se te nade nisu ostvarile tokom staljinističke ere, ideja se održala tokom drugog mandata Ajzenhauera. Sjedinjene Države su trebale podržati sve napore koji bi stvorili režime slične Titovom u istočnoj Evropi (NSC 174).

Stoga je Vašington s posebnim interesovanjem pratio razvoj situacije u Varšavi nakon Poljskog oktobra 1956. godine. Bela kuća je brzo shvatila da bi novi komunistički lider, Vladislav Gomulka, mogao biti potencijalni "drugi Tito" u mnogo strateški važnijoj zemlji nego što je Jugoslavija. Postepeni proces liberalizacije u Poljskoj (i nakratko u Mađarskoj) odgovarao je američkim političkim ciljevima. To je moglo dovesti do promena sličnih onima u Beogradu – stvaranje komunističkog, ali nacionalnog režima nezavisnijeg od Kremlja.

Iako se te nade nisu ostvarile, administracije Dvajta D. Ajzenhauera i Džona F. Kenedija smatrale su situaciju u Varšavi vrlo povoljnom za američke interese. Novi model saradnje sa poljskim režimom razvijen na Potomaku se odnosio na prethodnu američku politiku prema Beogradu. Vašington je počeo da pomaže Poljskoj ekonomski koristeći iste metode kao u slučaju Jugoslavije, tj. Zakon o razvoju i pomoći u poljoprivrednoj trgovini iz 1954. godine (Javni zakon 480) i Zakon o međusobnoj sigurnosti (osim vojne pomoći). 1959. Poljska je postala najpovlašćenija zemlja (klauzula o najpovlašćenijoj naciji - MFN), baš kao i Jugoslavija. Tokom Kenedijevog mandata, administracija je koordinisala akcije prema Poljskoj i Jugoslaviji. To se vidi, na primer, u odgovoru administracije na pretnju Kongresa da ukine MFN status za obe zemlje 1962–1963.

Mislim da je vredno pokazati kako je Vašington koristio jugoslovenski model u svojoj politici prema drugim komunističkim zemljama, posebno Poljskoj, u nadi da će dugoročno eliminisati sovjetsku dominaciju i omogućiti narodima istočne Evrope da žive u nezavisnoj državi. Takođe je zanimljivo saznati koji su elementi korišćeni u tim akcijama i da li su bili isti ili različiti od prethodne politike prema Beogradu.

Uvod, posebno u delu koji opisuje američku politiku od 1956. do 1963. godine, će se zasnivati na mom arhivskom istraživanju u bibliotekama Dvajta Ajzenhauera i Džona F. Kenedija i Nacionalnim arhivima u Vašingtonu.

8. Dr Tomasz Jacek Lis

PL: Muhamed Kulenović i Polska

Krakowska Akademia Sztuk Pięknych była miejscem, gdzie kształciło się wielu wybitnych artystów. W okresie gdy Galicja wchodziła w skład Austro-Węgier ze względu na międzynarodową renomę uczęszczało tam wielu adeptów sztuk z różnych części monarchii, także z jej południowych rubieży. Wśród nich były takie osoby jak m.in. Jovan Bijelić czy właśnie Muhamed Kulenović (1902-1941). Ten drugi przybył do Krakowa gdy trwała I wojna światowa i po ukończeniu studiów zdecydował się pozostać w odrodzonej Rzeczpospolitej.

W niej to spędził kolejne ponad 10 lat ucząc się języka polskiego, zakładając rodzinę (ożenił się z Karoliną z domu Raczevska), ale także działając na polu społecznym i kulturowym. Ze względu na swoje komunistyczne poglądy związał się on z polskimi komunistami w konsekwencji czego w 1931 r. trafił do więzienia i po odbyciu kilkunastu miesięcy kary musiał opuścić Polskę i wrócić do Jugosławii. Na polu kulturalnym realizował się jednak nie tylko jako malarz, ale także tłumacz zajmując się przekładem dzieł jugosłowiańskich na język polski we współpracy z Julije Benešićem wydawcą „Biblioteki Jugosłowiańskiej”.

Kulenović angażował się w działalność komunistyczną także w rodzimej Jugosławii trafiając w trakcie II wojny światowej do więzienia, a następnie obozu gdzie zmarł zamęczony przez Ustaszę. W artykule chciałbym przybliżyć sylwetkę tego lewicowego artysty, pokazać jego dorobek, a także przypomnieć związki jakie łączyły go z Polską.

EN: Muhamed Kulenović and Poland

Many outstanding artists were educated at the Krakow Academy of Fine Arts. During the period when Galicia was part of Austria-Hungary, due to its international reputation, many adepts of arts from various parts of the monarchy, including from its southern borders, attended there. Among them were people such as Jovan Bijelić or Muhamed Kulenović (1902-1941). The latter came to Krakow during World War I, and after completing his studies, he decided to stay in the reborn Polish-Lithuanian Commonwealth.

He spent the next ten years learning Polish, starting a family (he married Karolina née Raczevska), and working in the social and cultural field. Due to his communist views, he associated himself with Polish communists, as a result of which he was imprisoned in 1931 and, after serving several months of his sentence, had to leave Poland and return to Yugoslavia. In the cultural field, however, he fulfilled himself as a painter and translator, translating Yugoslav works into Polish in cooperation with Julije Benešić, the publisher of the “Yugoslav Library”.

Despite the hardships he faced, including imprisonment during World War II and his eventual death in a Ustasha camp, Kulenović's commitment to his beliefs and his art remained unwavering. In this article, I aim to present a comprehensive profile of this left-wing artist, highlighting his achievements and his enduring connections with Poland.

HR: Muhamed Kulenović i Poljska

Krakovska Akademija Umjetnosti bila je mjesto gdje su se školovali mnogi istaknuti umjetnici. U periodu kada je Galicija još bila dio Austro-Ugarske, zahvaljujući svojoj međunarodnoj slavi, privlačila je mnoge mlade umjetnike iz različitih dijelova Habsburške monarhije, uključujući i južne krajeve. Među tim studentima bili su, na primjer, Jovan Bijelić i Muhamed Kulenović (1902-1941) iz Bosne i Hercegovine. Kulenović je došao u Krakov za vrijeme Prvog svjetskog rata, a nakon školovanja odlučio je ostati u novonastaloj Poljskoj.

Tamo je boravio više od 10 godina, naučio poljski jezik, oženio se (njegova supruga bila je Karolina Raczevska) i djelovao na području socijalnog i kulturnog rada. Zbog svojih komunističkih uvjerenja bio je povezan s poljskim komunistima, zbog čega je bio uhapšen i zatvoren 1931. godine. U zatvoru je proveo nekoliko mjeseci, nakon čega je bio protjeran iz Poljske te se vratio s porodicom u Jugoslaviju. Kao kulturni radnik, radio je ne samo kao slikar nego i kao prevodilac, prevodeći jugoslavenska djela na poljski jezik. U tom radu surađivao je s Julijem Benešićem, koji je izdavao „Bibliotekę Jugosłowiańską“.

Kulenović se angažirao u komunizam u Jugoslaviji, gdje je za vrijeme Drugog svjetskog rata bio zatvoren, a kasnije i interniran u logor, gdje je umro uslijed ustaškog mučenja. U članku bih htio osvijetliti lik ovog ljevičarskog slikara, prikazati njegova dostignuća i veze koje su ga povezivale s Poljskom.

9. Prof. Piotr Goldyn

PL: Obraz szkolnictwa jugosłowiańskiego w polskiej prasie pedagogicznej i oświatowej
okresu międzywojennego

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, po roku 1918 polskie szkolnictwo borykało się z wieloma problemami, a przede wszystkim brakiem jednolitości. Próbowano wypracować system spójny dla całego kraju. Nic dziwnego, że szukano inspiracji w systemach oświatowych innych państw. Jednym z nich była również Jugosławia. W prasie oświatowej i pedagogicznej często odwoływano się do rozwiązań edykacyjnych i systemowych stosowanych właśnie w Jugosławii. Ukazywano jak funkcjonuje tamtejszy system, jak działają poszczególne szkoły czy też czego się naucza w jugosłowiańskich placówkach oświatowych. Niniejsze rozważania poświęcone są właśnie próbie określenia na co szczególnie zwracano uwagę w polskiej prasie pedagogicznej i oświatowej okresu dwudziestolecia międzywojennego w odniesieniu do oświaty w Jugosławii.

EN: The image of Yugoslav education in the Polish pedagogical and educational press of the
interwar period

After Poland regained independence in 1918, Polish education struggled with many problems, including the need for uniformity. Attempts were made to develop a consistent system for the entire country. No wonder that inspiration was sought in the educational systems of other countries. Yugoslavia was also one of them. The educational and pedagogical press often referred to the educational and systemic solutions used in Yugoslavia. It showed how the local system functions, how individual schools work and what is taught in Yugoslav educational institutions. These considerations are devoted to determining what was particularly noted in the Polish pedagogical and educational press of the interwar period concerning education in Yugoslavia.

SER: Slika jugoslovenskog obrazovanja u poljskoj pedagoškoj i obrazovnoj štampi
međuratnog perioda

Nakon što je Poljska povratila nezavisnost 1918. godine, poljsko obrazovanje suočilo se s mnogim problemima, uključujući potrebu za jedinstvenošću. Pokušaji su bili usmereni na

razvijanje konzistentnog sistema za celu zemlju. Nije čudo što se inspiracija tražila u obrazovnim sistemima drugih zemalja. Jugoslavija je takođe bila jedna od njih.

Pedagoška i obrazovna štampa često se pozivala na obrazovna i sistemska rešenja korišćena u Jugoslaviji. Pokazivala je kako funkcioniše lokalni sistem, kako rade pojedinačne škole i šta se uči u jugoslovenskim obrazovnim institucijama. Ova razmatranja su posvećena utvrđivanju onoga što je posebno zabeleženo u poljskoj pedagoškoj i obrazovnoj štampi međuratnog perioda u vezi sa obrazovanjem u Jugoslaviji.

10. Prof. Jędrzej Paszkiewicz

PL: Jakość życia Polaków w międzywojennej Jugosławii

Głównym celem przemówienia jest opis warunków społeczno-ekonomicznych, które definiowały codzienne życie rodzin pochodzenia polskiego mieszkających w Królestwie SHS (Jugosławii). Polacy w Jugosławii najczęściej zamieszkiwali obszar dzisiejszej Bośni i Sławonii – regionów, które po upadku Austro-Węgier zostały włączone do Królestwa SHS. Byli to głównie osadnicy rolni, którzy przybyli przed I wojną światową (w 1934 roku ich liczba szacowana była na 3 600 rodzin). Podczas gdy osoby polskiego pochodzenia zaliczające się do inteligencji oraz pracujące w dawnej administracji habsburskiej lub wojsku chętnie emigrowały do Polski, rolnicy nie byli tak skłonni do opuszczenia ziem jugosłowiańskich. Reemigracja rodzin chłopskich niemal całkowicie ustała pod koniec lat 20. XX wieku z powodu braku odpowiednich zachęt ze strony władz polskich oraz trudnej sytuacji gospodarczej w Polsce. Jednak rozwijała się emigracja za ocean, do obu Ameryk, co było związane z ogólnie pogarszającą się sytuacją ekonomiczną polskich gospodarstw rolnych.

Na podstawie polskich źródeł dyplomatycznych, wspomnień osadników oraz literatury przedmiotu omówione zostaną najważniejsze aspekty życia społeczno-ekonomicznego społeczności rolniczych i rzemieślniczych pochodzenia polskiego. Szczególną uwagę poświęci się kwestii tożsamości kulturowej opisywanych społeczności.

EN: The quality of life of the Polish population in interwar Yugoslavia

The main aim of the speech is dedicated to the description of the socio-economic conditions that defined the daily life of families of Polish origin living in the Kingdom of SHS (Yugoslavia). Poles in Yugoslavia most often inhabited the area of present-day Bosnia and Slavonia – the regions that were annexed to the Kingdom of SHS after the fall of Austria-

Hungary. They were mostly agricultural settlers who arrived before World War I (in 1934 their presence was estimated to be 3.600 families). While the people of Polish origin counted among the intelligentsia and working in the former Habsburg administration or military were eager to emigrate to Poland, farmers were not so keen to leave Yugoslav lands. Re-emigration of peasant families came to an almost complete halt by the end of the 1920s due to the lack of adequate incentives from the Polish authorities, as well as the difficult economic situation in Poland. However, overseas emigration, to the Americas, developed, which was related to the generally deteriorating economic situation of Polish farms.

Based on Polish diplomatic sources, settlers' memoirs and the literature on the subject, the most important aspects of the socio-economic life of agricultural and crafts communities of Polish origin will be discussed. Special attention will be paid to the issue of cultural identification of the described communities.

SER: Kvalitet života poljske populacije u međuratnoj Jugoslaviji

Glavni cilj govora je posvećen opisu socio-ekonomskih uslova koji su definisali svakodnevni život porodica poljskog porekla koje su živele u Kraljevini SHS (Jugoslaviji). Poljaci u Jugoslaviji najčešće su naseljavali područje današnje Bosne i Slavonije – regione koji su pripojeni Kraljevini SHS nakon pada Austro-Ugarske. Bili su uglavnom poljoprivredni naseljenici koji su stigli pre Prvog svetskog rata (1934. godine njihovo prisustvo je procenjeno na 3.600 porodica). Dok su ljudi poljskog porekla među inteligencijom i oni koji su radili u bivšoj habzburškoj administraciji ili vojsci bili željni da emigriraju u Poljsku, poljoprivrednici nisu bili toliko skloni da napuste jugoslovenske zemlje.

Re-emigracija seljačkih porodica gotovo je potpuno zaustavljena do kraja 1920-ih zbog nedostatka adekvatnih podsticaja od strane poljskih vlasti, kao i teške ekonomske situacije u Poljskoj. Međutim, emigracija preko okeana, u Ameriku, razvijala se, što je bilo povezano sa opštim pogoršanjem ekonomske situacije poljskih farmi.

Na osnovu poljskih diplomatskih izvora, memoara naseljenika i literature o toj temi, biće diskutovani najvažniji aspekti socio-ekonomskog života poljoprivrednih i zanatskih zajednica poljskog porekla. Posebna pažnja biće posvećena pitanju kulturne identifikacije opisanih zajednica.

11. Dr Maja Lukanc

PL: Wymiany młodzieżowe między Polską a Jugosławią, 1956–1968

Pod koniec 1956 roku transnarodowe kontakty między Polską a Jugosławią znacznie się nasiliły. Wydarzenia Października 1956 roku w Polsce, kiedy to kraj ten zyskał możliwość prowadzenia bardziej niezależnej polityki, znacząco zwiększyły zainteresowanie obu słowiańskich państw w rozwijaniu wzajemnych relacji. Rzeczywiście, Polska była jedynym satelitą sowieckim, który konsekwentnie utrzymywał transnarodowe relacje z Jugosławią pod koniec lat 50. i 60., nawet gdy inne kraje zrywały te więzi pod presją Związku Radzieckiego. Wymiany młodzieżowe odgrywały istotną rolę w polsko-jugosłowiańskich kontaktach, ponieważ oba kraje uznawały znaczenie nawiązywania więzi wśród młodych ludzi w celu promowania solidarności, szerzenia wartości socjalistycznych oraz ułatwiania transferu wiedzy i doświadczeń.

Niniejszy referat zbada zarówno krótkoterminowe, jak i długoterminowe wymiany młodzieżowe i studenckie między Polską a Jugosławią. Przeanalizuje, jak transnarodowe kontakty wpływały na panujące warunki społeczno-polityczne w obu krajach oraz zbadane zostaną motywacje i inicjatywa stojące za tymi wymianami, uwzględniając zarówno elity polityczne, jak i uczestników młodzieżowych. Ponadto, zostanie przeanalizowane, czy spotkania młodzieżowe ułatwiały rozpowszechnianie alternatywnych idei socjalistycznych przez Żelazną Kurtynę oraz ocenione zostanie, czy więzi nawiązane między polskimi a jugosłowiańskimi rówieśnikami przetrwały poza wymianami, wpływając na przyszłe relacje między tymi dwoma krajami.

EN: Youth exchanges between Poland and Yugoslavia, 1956–1968

In late 1956, transnational encounters between Poland and Yugoslavia increased sharply. The events of the Polish October, when Poland gained the ability to pursue a more independent political agenda, significantly heightened the interest of the two Slavic countries in cultivating mutual connections. Indeed, Poland was the only Soviet satellite to consistently maintain transnational relations with Yugoslavia in the late 1950s and 1960s, even when others severed ties under Soviet pressure. Youth exchanges played a significant role in Polish-Yugoslav transnational encounters, as both countries recognized the importance of fostering connections among young people during their formative years to promote solidarity, spread socialist values, and facilitate the transfer of knowledge and expertise.

This paper will explore both short- and long-term youth and student exchanges between Poland and Yugoslavia. It will examine how transnational encounters were influenced by the prevailing socio-political conditions in both countries and investigate the motivations and agency behind these exchanges, considering both political elites and youth participants. Furthermore, it will scrutinize whether youth encounters facilitated the spread of any alternative socialist ideas across the Iron Curtain and assess whether the connections forged between Polish and Yugoslav peers endured beyond the exchanges, influencing future relations between the two countries.

SER: Razmene mladih između Poljske i Jugoslavije, 1956–1968

Krajem 1956. godine, transnacionalni susreti između Poljske i Jugoslavije naglo su se povećali. Događaji iz „Poljskog oktobra”, kada je Poljska stekla mogućnost da vodi nezavisniju političku agendu, značajno su pojačali interesovanje dve slovenske zemlje za negovanje međusobnih veza. Naime, Poljska je bila jedini sovjetski satelit koji je dosledno održavao transnacionalne odnose sa Jugoslavijom krajem 1950-ih i 1960-ih, čak i kada su drugi prekidali veze pod sovjetskim pritiskom. Razmene mladih igrale su značajnu ulogu u poljsko-jugoslovenskim transnacionalnim susretima, jer su obe zemlje prepoznale važnost negovanja veza među mladima tokom njihovih formativnih godina kako bi se promovisala solidarnost, širile socijalističke vrednosti i olakšao transfer znanja i stručnosti.

Ovaj rad će istražiti kratkoročne i dugoročne razmene mladih i studenata između Poljske i Jugoslavije. Istražiće kako su transnacionalni susreti bili pod uticajem preovlađujućih društveno-političkih uslova u obe zemlje i istražiće motive i agencije iza ovih razmena, uzimajući u obzir i političke elite i učesnike među mladima. Nadalje, ispitaće da li su susreti mladih omogućili širenje alternativnih socijalističkih ideja preko Gvozdene zavese i proceniti da li su veze uspostavljene između poljskih i jugoslovenskih vršnjaka trajale i nakon razmena, utičući na buduće odnose između dve zemlje.

12. Dr Bojan Dimitrijević

PL: Konsulat Polski w Zagrzebiu i SDB 1973-1990

Zgodnie z umową między Jugosławią a Polską, w sierpniu 1973 roku otwarto konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Zagrzebiu. Konsulat stał się przedmiotem operacji kontrwywiadowczej jugosłowiańskiej Służby Bezpieczeństwa Państwowego (SDB), jej

oddziału w Socjalistycznej Republice Chorwacji. Jugosłowianie ocenili, że polski konsulat miał znaczenie jako punkt dla różnych operacji w SR Chorwacji i Słowenii. SDB postanowiła podjąć różne „środki” wobec konsulatu, w tym kontrolę połączeń telefonicznych i pocztowych, podsłuchiwanie pomieszczeń oraz obserwację członków konsulatu podczas ich spotkań i podróży po Jugosławii. SDB kontrolowała również wszystkie oficjalne wizyty polskich przedstawicieli lub osobistości w tym okresie. Z niektórymi z nich nawiązano pewną współpracę. Innych monitorowano, zwłaszcza ich kontakty z obywatelami Jugosławii i/lub instytucjami. Takie działania trwały (były rejestrowane) aż do późnych lat 80., kiedy SR Chorwacja rozpoczęła drogę do niezależności od federacji jugosłowiańskiej. Artykuł opiera się na dostępnej dokumentacji archiwalnej jugosłowiańskiej Służby Bezpieczeństwa/SDB, przechowywanej w Chorwackim Archiwum Państwowym w Zagrzebiu.

EN: Polish Consulate in Zagreb and SDB 1973-1990

According to the agreement between Yugoslavia and Poland a consulate of the Polish Republic in Zagreb was opened in August 1973. The Consulate was matter of the counterintelligence operation of the Yugoslav State Security Service (SDB), its branch in Socialist Republic of Croatia. Yugoslavs estimated that the Polish consulate had importance as the point for different operations in SR Croatia and Slovenia. SDB decided to put the consulate on the different “measures” including control of the telephone and post communications, wire tapping of the premises and surveillance of the members of the consulate in their meetings and trips in Yugoslavia. The SDB also controlled all official visits of the Polish representatives or personalities in this period. With some of them a kind of cooperation was established. Others were monitored, especially their contacts with Yugoslav citizens and / or institutions. Such activities lasted (were recorded) until late 1980s, when SR Croatia started with its path to independence from Yugoslav federation. The article is written based on available archival documentation of the Yugoslav Secret Service / SDB that is kept in Croatian State Archive in Zagreb.

SER: Poljski konzulat u Zagrebu i SDB 1973-1990.

Prema sporazumu između Jugoslavije i Poljske, u avgustu 1973. godine otvoren je konzulat Republike Poljske u Zagrebu. Konzulat je bio predmet kontraobaveštajne operacije jugoslovenske Službe državne bezbednosti (SDB), odnosno njenog ogranka u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Jugosloveni su ocenili da je poljski konzulat imao značaj kao tačka za različite operacije u SR Hrvatskoj i Sloveniji. SDB je odlučio da konzulat stavi na različite

„mere“ uključujući kontrolu telefonskih i poštanskih komunikacija, snimanje prostorija i nadzor članova konzulata na njihovim sastancima i putovanjima po Jugoslaviji. SDB je takođe kontrolisala sve zvanične posete poljskih predstavnika ili ličnosti u ovom periodu. Sa nekima je uspostavljena svojevrсна saradnja. Ostali su praćeni, posebno njihovi kontakti sa jugoslovenskim građanima i/ili institucijama. Takve aktivnosti su trajale (zabeležene) do 1990, kada je SR Hrvatska krenula na put ka osamostaljenju od jugoslovenske federacije. Članak je napisan na osnovu raspoložive arhivske dokumentacije jugoslovenske tajne službe / SDB koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

13. Dr Nebojša Stambolija

PL: Stosunki jugosłowiańsko-polskie w 1989 roku

Stosunki dwustronne między Jugosławią a Polską w 1989 roku pozostawały pod silnym wpływem demokratycznych przemian w Polsce i utworzeniu rządu Tadeusza Mazowieckiego w sierpniu, ale również przez wewnętrznym kryzysem politycznym w Jugosławii. W pierwszej połowie roku wzajemne relacje były bardziej intensywne i miało miejsce kilka wizyt na najwyższym szczeblu. Wizyta Prezydenta Prezydium SFRJ, Raifa Dizdarevicia, w Polsce była kluczowym wydarzeniem politycznym w tych relacjach. Spotkał się on z generałem Wojciechem Jaruzelskim, premierem Mieczysławem Rakowskim i marszałkiem Sejmu Romanem Malinowskim. Również w maju Rakowski odwiedził Jugosławię i spotkał się z najwyższymi przedstawicielami państwa.

Po demokratycznych zmianach w Polsce intensywność stosunków znacznie się zmniejszyła, co było głównie spowodowane determinacją nowego rządu polskiego do zacieśniania relacji z wysoko rozwiniętymi krajami Europy Zachodniej i USA. Wymiana handlowa pozostawała na zadowalającym poziomie i wyniosła 910 milionów dolarów (eksport 431 milionów dolarów, import 479 milionów dolarów), co odpowiadało 97% oczekiwanego protokołu handlowego.

Współpraca w dziedzinach kultury i edukacji odbywała się na podstawie umowy z 1956 roku, którą realizowano poprzez trzyletnie programy. W marcu 1989 roku w Warszawie podpisano program współpracy kulturalnej na lata 1989-1991.

EN: Yugoslav-Polish Relations in 1989

Yugoslav-Polish bilateral relations in 1989 were strongly influenced by the democratic changes in Poland and the formation of Tadeusz Mazowiecki's government in August, but also by the internal political crisis in Yugoslavia. In the first half of the year, relations were more intensive and several visits took place at the highest level. The visit of the President of the Presidency of the SFRY, Raif Dizdarević, to Poland should be emphasized as a key event on the political side of relations. He met with General Wojciech Jaruzelski, Prime Minister Mieczysław Rakowski and Sejm Speaker Roman Malinowski. Also in May, Polish Prime Minister Rakowski visited Yugoslavia and met with the highest state representatives. After the democratic changes in Poland, the intensity of relations decreased significantly, which was primarily due to the new Polish government's determination to intensify relations with the highly developed countries of Western Europe and the USA. Trade was at a satisfactory level and totalled 910 million dollars (exports 431 and imports 479 million dollars), which corresponded to 97% of the expected trade protocol. Cooperation in the fields of culture and education took place on the basis of the 1956 agreement, which was followed by three-year programmes. In March 1989, the cultural cooperation programme for the period 1989–1991 was signed in Warsaw.

SER: Jugoslovensko-poljski odnosi 1989. godine

Na jugoslovensko-poljske bilateralne odnose u 1989. godini u velikoj meri su uticale demokratske promene u Poljskoj i stvaranje vlade Tadeuša Mazovjeckog u avgustu, ali i unutrašnja politička kriza u Jugoslaviji. U prvoj polovini godine odnosi su bili intenzivniji, a ostvareno je i nekoliko poseta na najvišem nivou. Kao centralni događaj u političkoj strani odnosa izdvaja se poseta predsednika Predsedništva SFRJ Raifa Dizdarevića Poljskoj. On se susreo sa generalom Jaruzelskim, premijerom Rakovskim, kao i predsednikom Sejma Malinovskim. Takođe, u maju je poljski premijer Rakovski posetio Jugoslaviju i susreo se sa najvišim državnim rukovodiocima. Nakon demokratskih promena u Poljskoj intenzitet odnosa se značajno smanjio, pre svega zbog opredeljenosti nove poljske vlade za intenziviranjem odnosa sa visoko razvijenim zemljama zapadne Evrope i SAD. Robna razmena je bila na zadovoljavajućem nivou i iznosila je 910 miliona dolara (izvoz 431, a uvoz 479 miliona dolara), što je iznosilo čak 97% od predviđenog protokola robne razmene. Kulturno-prosvetna saradnja se odvijala na osnovu Sporazuma iz 1956. godine, koji su pratili trogodišnji programi. U Varšavi je marta 1989. potpisan Program kulturne saradnje za period 1989–1991. godina.

14. Dr Dragomir Bondžić

PL: Polscy członkowie zagraniczni Serbskiej Akademii Nauk i Sztuk

Serbska Akademia Nauk i Sztuk (SANU) jest najwyższą instytucją naukową i artystyczną w Serbii. Została założona w 1886 roku pod nazwą Serbska Królewska Akademia, w 1947 roku przemianowana na Serbską Akademię Nauk, a w 1960 roku na Serbską Akademię Nauk i Sztuk (SANU). Oprócz zwykłych i korespondencyjnych członków będących obywatelami Serbii, Akademia wybierała także członków zagranicznych, obcokrajowców, którzy wyróżnili się w swoich dziedzinach naukowych i artystycznych oraz przyczynili się do rozwoju naukowych i artystycznych więzi między ich krajem a Serbią. Od momentu jej założenia, SANU wybrała 21 osób narodowości polskiej jako członków zagranicznych. Są to naukowcy i artyści z różnych dziedzin, głównie filolodzy, językoznawcy, slawiści i pisarze, ale byli wśród nich także matematycy, historycy, prawnicy, filozofowie, biologowie i kompozytorzy. Wśród nich są dwaj laureaci Nagrody Nobla (Henryk Sienkiewicz i Czesław Miłosz). Pierwszymi wybranymi byli Sienkiewicz i filolog Aleksander Brückner w 1906 roku, a ostatnią wybraną była Zuzanna Topolińska w 1997 roku, która jest jedyną kobietą wśród polskich członków. Artykuł zawiera krótkie biografie polskich członków zagranicznych SANU i opisuje procedurę wyboru, współpracę z SANU oraz innymi serbskimi i jugosłowiańskimi instytucjami i osobami, a także ogólny wkład w serbsko-polską współpracę naukową i artystyczną.

EN: Polish foreign members of the Serbian Academy of Sciences and Arts

The Serbian Academy of Sciences and Arts is the highest scientific and artistic institution in Serbia. It was founded in 1886 under the name of Serbian Royal Academy, in 1947 it was renamed to the Serbian Academy of Sciences, and in 1960 to the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA). In addition to regular and corresponding members who are citizens of Serbia, the Academy also elected foreign members, foreign citizens who were highly distinguished in their scientific and artistic disciplines and who made a great contribution to the development of scientific and artistic ties between their country and Serbia. Since its establishment, SASA has elected 21 people of Polish nationality as foreign members. These are scientists and artists from various fields, mostly philologists, linguists, Slavists and writers, but there were also mathematicians, historians, lawyers, philosophers, biologists and composers. Among them are two Nobel Prize winners (Henryk Sienkiewicz and Czesław Miłosz). The first elected were Sienkiewicz and the philologist Aleksander Brückner in 1906, and the last elected was Zuzanna Topolińska in 1997, who is the only woman among the Polish members. The paper gives short

biographies of the Polish foreign members of SASA and describes the election procedure, cooperation with SASA and other Serbian and Yugoslav institutions and individuals, as well as the overall contribution to Serbian-Polish scientific and artistic cooperation.

SER: Poljaci inostrani članovi Srpske akademije nauka i umetnosti

Srpska akademija nauka i umetnosti je najviša naučna i umetnička ustanova u Srbiji. Osnovana je 1886. pod imenom Srpska kraljevska akademija, 1947. je preimenovana u Srpska akademija nauka, a 1960. u Srpska akademija nauka i umetnosti (SANU). Pored redovnih i dopisnih članova koji su državljani Srbije, Akademija je birala i inostrane članove, strane državljane koji su veoma istaknuti u svojim naučnim i umetničkim disciplinama i koji su dali veliki doprinos razvoju naučnih i umetničkih veza između svoje zemlje i Srbije. Od osnivanja SANU je za inostrane članove izabrala 21 lice poljske nacionalnosti. U pitanju su naučnici i umetnici iz različitih oblasti, najviše filolozi, lingvisti, slavisti i književnici, ali bilo je i matematičara, istoričara, pravnika, filozofa, biologa i kompozitora. Među njima su i dva dobitnika Nobelove nagrade (Henrik Sjenkjevič i Česlav Miloš). Prvi su izabrani Sjenkjevič i filolog Aleksandar Brikner 1906, a poslednja Zuzana Topolinska 1997, koja je i jedina žena među poljskim članovima. U radu se daju kratke biografije Poljaka inostranih članova SANU i opisuje se procedura izbora, saradnja sa SANU i drugim srpskim i jugoslovenskim ustanovama i pojedincima, kao i ukupan doprinos srpsko-poljskoj naučnoj i umetničkoj saradnji.

15. Dr Ratomir Milikić

PL: Działania Special Operations Executive (SOE) w pierwszym roku wojny na terytorium okupowanego Królestwa Jugosławii; Porównania z operacjami SOE w okupowanej Polsce

Obecność brytyjskich służb wywiadowczych w Europie była faktem, a ich działalność wśród aliantów również nie mogła pozostać niezauważona. Działały one raczej za cichym przyzwoleniem krajów goszczących. Wielka Brytania, tworząc na samym początku wojny Special Operations Executive (SOE) poprzez połączenie i integrację innych służb wywiadowczych, powołała scentralizowaną, specjalną organizację. SOE dostosowywało swoje działania do każdego kraju z osobna, wykorzystując zasoby wojskowe do osiągnięcia swoich celów. SOE było obecne w Królestwie Jugosławii od samego początku, korzystając z zasobów oddziałów brytyjskich firm w swoim działaniu. Te firmy nie tylko służyły jako przykrywką dla agentów w terenie, ale także działały jako pośrednicy w zapewnianiu wsparcia finansowego dla

operacji SOE. Wiodącą rolę w tym zakresie odgrywała korporacja górnicza Trepča Mines Limited i jej większościowy właściciel, Chester Beatty, który finansował działalność organizacji i zatrudniał niektórych z jej najbardziej znanych członków, w szczególności Williama Bailey, który później zarządzał wszystkimi operacjami SOE w Jugosławii.

Przed wojną agenci SOE w Jugosławii pracowali nad zapobieganiem przystąpienia Królestwa do Paktu Trójstronnego, jednocześnie planując operacje sabotażowe przeciwko niemieckim firmom w kraju oraz zakłócenia na trasie żeglugowej na Dunaju. Po zamachu stanu w Jugosławii 27 marca 1941 roku, o którym SOE wiedziało, ale nie odgrywało w nim aktywnej roli, agenci SOE musieli ewakuować się w obliczu niemieckiej okupacji. Zaledwie kilka miesięcy później SOE i Wielka Brytania wysłały swoją pierwszą misję obserwacyjną, a następnie wiele innych, pomagając organizować powstanie głęboko za liniami frontu. Alianci wysłali dziesiątki misji do Jugosłowiańskiej Armii w Ojczyźnie (JVuO) do 1943 roku, a po tym roku także do ruchu partyzanckiego. Na mocy decyzji Churchilla, polityka brytyjska zwróciła się w stronę partyzantów pod koniec 1943 roku, co skutkowało wycofaniem brytyjskich misji z kwatery głównej JVuO Mihailovicia latem 1944 roku, ale misje amerykańskie pozostały.

EN: Special Operations Executive (SOE) Actions during the First Year of War in the Territory of Occupied Kingdom of Yugoslavia; Comparisons with SOE Operations in Occupied Poland
The presence of British secret services in Europe was a fact, and their work among the Allies couldn't go unnoticed either. It's rather that they operated with the tacit approval of host countries. Having created the Special Operations Executive (SOE) at the very beginning of the war by merging and integrating other intelligence services, Great Britain formed a centralised special organisation. SOE tailored its activities to each respective country, and used military resources to achieve its goals. SOE had been present in the Kingdom of Yugoslavia since its inception, using the assets of British branch offices in its work. Those firms not only served as a cover for agents in the field, but also acted as intermediaries in providing financial support for SOE's operations. Leading the way to that end were the mining conglomerate Trepča Mines Limited and its majority owner, Chester Beatty, who financed the organisation's work and employed some of its most prominent members, most notably, William Bailey, who later managed all SOE operations in Yugoslavia. Before the war, SOE operatives in Yugoslavia had worked to prevent the Kingdom from joining the Tripartite Pact, while simultaneously planning sabotage operations against German companies in the country, as well as disruptions along the Danube shipping route. After the Yugoslav coup d'état that took place on 27 March 1941, which

SOE had been aware of, but did not play an active role in, SOE operatives had to evacuate in the face of German occupation. A mere few months later, SOE and Great Britain sent their first observation mission, followed by many others, revealing to the Allies an uprising deep behind the front lines. The Allies had sent dozens of missions to the Yugoslav Army in the Fatherland (JVuO) until 1943, and after that year to the Partisan movement, too. By Churchill's decision, British politics turned in favor of the Partisans at the end of 1943, resulting in the withdrawal of British missions from Mihailović's JVuO headquarters in the summer of 1944, but U.S. missions stayed on.

SER: Delovanje Uprave za specijalne operacije (SOE) tokom prvih godinu dana rata na prostoru okupirane Kraljevine Jugoslavije: poređenje sa aktivnostima SOE u okupiranoj Poljskoj

Prisutnost britanskih tajnih službi u Evropi nije predstavljala nikakvu novost, pa ni njihov rad među saveznicima nije bio nezapažen. Taj rad se odvijao najčešće uz prećutnu dozvolu zemalja domaćina. Stvorivši SOE (Special Operations Executive) na samom početku rata spajanjem i utapanjem drugih obaveštajnih službi, Velika Britanija je formirala centralizovanu, specijalnu organizaciju. SOE je prilagođavala svoju aktivnost svakoj pojedinačnoj zemlji, a za realizaciju ciljeva koristila je vojne efektivne. U Kraljevini Jugoslaviji SOE je prisutna od svog osnivanja i u radu je koristila resurse lokalnih ispostava britanskih preduzeća. Te firme su ujedno bile i paravan za rad agenata na terenu, ali i posrednik u obezbeđivanju finansijskih sredstava za rad SOE. U tome je prednjačio rudarski koncern Trepča Mines Limited i njegov većinski vlasnik Chester Beatty, koji je finansirao rad SOE i zaposlio neke od najistaknutijih pripadnika te organizacije, pre svih Vilijama Bejlja, koji je kasnije i upravljao svim aktivnostima SOE u Jugoslaviji. Pred rat, SOE je u Jugoslaviji radila na tome da Kraljevina ne pristupi Trojnom paktu, ali je uporedo pravila i planove za sabotazu nemačkih preduzeća u zemlji, kao i za onesposobljavanje plovnog puta Dunavom. Nakon puča od 27. marta 1941. godine za koji je SOE znala, ali nije u njemu neposredno učestvovala, pripadnici SOE su morali da se evakušu pred nemačkom okupacijom. Nedugo potom, nakon nekoliko meseci, SOE i Velika Britanija upućuju prvu posmatračku misiju, a za njom i brojne druge, kako bi informisale saveznike o ustanku duboko iza linije fronta. Do 1943. godine, desetine savezničkih misija poslato je Jugoslovenskoj vojsci u Otadžbini (JVuO) a od 1943. godine i partizanskom pokretu. Odlukom samog Čerčila britanska politika je od kraja 1943. godine počela da favorizuje partizanski pokret, što je rezultiralo povlačenjem britanskih, ali ne i američkih misija iz Mihailovićevog

štaba JVuO u leto 1944. godine. U radu se identifikuju razlike u delovanju SOE na prostoru okupirane Poljske u odnosu na Kraljevinu Jugoslaviju.

16. Dr Boris Tomanić

PL: Jugosławia i Polska w brytyjskich planach tworzenia federacji podczas II wojny światowej

Po podbiciu swoich krajów przez Niemcy, rządy Polski i Jugosławii znalazły się w Zjednoczonym Królestwie, gdzie ich działalność na polu polityki zagranicznej była ograniczona przez rząd brytyjski. W tym kontekście, starając się nie zmieniać znacząco kursu polityki zagranicznej rządów sojusznicznych i chcąc zapewnić sobie prymat w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej, Wielka Brytania zainicjowała tworzenie federacji, które były bliskie pewnym jugosłowiańskim i polskim politykom. Idee „unii” i „konfederacji” od północy do południa Europy były zasadniczo formą zabezpieczenia przedwojennego status quo w okupowanych krajach. Blok tych federacji miał pełnić rolę bastionu przeciwko ekspansji sowieckiej na zachód i niemieckiej na wschód. Dlatego rząd brytyjski, poprzez swoje instytucje, rozpoczął prace nad ideą polsko-czechosłowackiej federacji/konfederacji, natomiast na południowym wschodzie Europy zaczął promować ideę Unii Bałkańskiej. Ta strategia miała również inne znaczenie i służyła jako przeciwwaga dla sowieckich projekcji panslawizmu.

Oprócz czynnika „brytyjskiego” należy również zauważyć, że pewne stare antagonizmy na linii Jugosławia-Grecja i Polska-Czechosłowacja były postrzegane inaczej i większość z nich została odsunięta na dalszy plan. W nowych okolicznościach zaczęto budować inne, bardziej intensywne relacje i bliższą współpracę w świetle walki przeciwko wspólnemu wrogowi i przywróceniu suwerenności. Po podpisaniu umów o tworzeniu tych federacji w styczniu 1942 roku, wydawało się, że Zjednoczone Królestwo jest na drodze do osiągnięcia swoich ambicji w tych częściach Europy.

Jednak te idee straciły na znaczeniu w ciągu 1943 roku. Główne tego przyczyny, to opozycja ze strony Związku Radzieckiego; wejście Polski, Czechosłowacji i Jugosławii w sowiecką strefę wpływów; niespójna polityka i ograniczona działalność rządów sojusznicznych na uchodźstwie; zmieniająca się taktyka Zjednoczonego Królestwa oraz wzajemne konflikty w bloku alianckim, szczególnie między Czechosłowacją a Polską.

EN: Yugoslavia and Poland in British plans on creation of federations during World War II

After the occupation of their countries by Germany, the Polish and the Yugoslav governments found themselves in the United Kingdom where their foreign policy activities were limited by the British government. In this regard, being careful not to significantly change the foreign policy course of the allied governments, and wanting to ensure primacy in the Central and the Southeastern Europe, the United Kingdom initiated the formation of federations that were close to certain Yugoslav and Polish politicians. The ideas of „unions” and „confederations” from the north to the south of Europe were essentially a form of securing the pre-war status quo in the occupied countries. The bloc of these federations was supposed to play the role of a bulwark against Soviet expansion to the west and German expansion to the east. That is why the British government, through its institutions, started to work on the idea of a Polish–Czechoslovak federation/confederation, while in the southeast of Europe it started to promote the idea of the Balkan Union. This strategy had another significance and served as a counterweight to Soviet projections of pan-Slavism. In addition to the „British” factor, it should also be pointed out that some old antagonisms on the lines of Yugoslavia – Greece and Poland – Czechoslovakia were viewed differently and that most of them have put on the background. In the new circumstances, the building of a different and more intense relations and closer cooperation in the light of the fight against the common enemy and the return of sovereignty began. After the signing of the agreements on the formation of these federations in January 1942, the United Kingdom seemed to be on its way to achieve its ambitions in these parts of Europe. However, these ideas lost their importance during 1943. However, these ideas lost their importance during 1943. The main causes were the opposition of the Soviet Union; the entry of Poland, Czechoslovakia and Yugoslavia into the Soviet sphere of interest; the inconsistent policy and limited work of the allied governments in exile; the changing tactics of the United Kingdom and mutual conflicts within the Allied bloc, especially between Czechoslovakia and Poland.

SER: Jugoslavija i Poljska u britanskim planovima stvaranja federacija tokom Drugog svetskog rata

Nakon okupacije njihovih zemalja od strane Nemačke, poljska i jugoslovenska vlada našle su se u Velikoj Britaniji gde je njihova spoljnopolitička delatnost bila ograničena od strane britanske vlade. S tim u vezi, pazeći da ne promeni značajno spoljnopolitički kurs savezničkih vlada, a želeći da obezbedi primat u srednjoj i jugoistočnoj Evropi, Velika Britanija inicirala je obrazovanje federacija koje su bile bliske i određenim jugoslovenskim i poljskim političarima.

Ideje o „unijama“ i „konfederacijama“ od severa do juga Evrope bile su u suštini vid obezbeđivanja predratnog status quo-a u okupiranim državama. Blok ovih federacija trebao je da odigra ulogu bedema prema sovjetskom širenju na zapad i nemačkom širenju na istok. Zbog toga je britanska vlada preko svojih ustanova počela da radi na ideji poljsko-čehoslovačke federacije/konfederacije, dok je na jugoistoku Evrope krenula da se promoviše ideja Balkanske unije. Ova strategija imala je i drugi značaj i služila je kao protivteža sovjetskim projekcijama sveslovenstva. Pored, „britanskog“ faktora, treba istaći i da se na neke stare antagonizme na liniji Jugoslavija – Grčka i Poljska – Čehoslovačka drugačije gledalo i da je većina njih skrajnuta. U novim okolnostima počelo se sa izgradnjom drugačijih i intenzivnijih odnosa i bliže saradnje u svetlu borbe protiv zajedničkog neprijatelja i povratka suvereniteta. Činilo se da je nakon potpisivanja ugovora o formiranju ovih federacija januara 1942, Velika Britanija na putu da ostvari svoje ambicije u ovim delovima Evrope. Međutim, ove ideje izgubile su značaj tokom 1943. godine. Glavni uzroci bili su protivljenje Sovjetskog Saveza i ulazak Poljske, Čehoslovačke i Jugoslavije u sovjetsku interesnu sferu, nedosledna politika i ograničen rad poljske i jugoslovenske vlade u izbeglištvu, promenljiva taktika Velike Britanije i međusobni sukobima unutar savezničkog bloka, naročito na relaciji Čehoslovačka – Poljska.

17. Dr Luka Filipović

PL: Rola polskih komunistów w bloku antyreformistycznym partii komunistycznych w Europie z perspektywy komunistów jugosłowiańskich i włoskich 1967-1969

Dostępna literatura naukowa pokazuje, że blok antyreformistyczny partii komunistycznych w Europie nigdy nie cieszył się tak dużym zainteresowaniem badaczy nauk społecznych i humanistycznych, jak miało to miejsce w przypadku ich reformistycznych odpowiedników. Celem tego artykułu będzie zatem wniesienie pewnego wkładu w dalsze badania nad konserwatywnym ruchem, który ukształtował się wśród europejskich marksistów pod koniec lat 60. XX wieku w odpowiedzi na rosnący wpływ demokratycznych socjalistów, eurokomunistów i czechosłowackich reformistów. Polscy komuniści odegrali dość znaczącą rolę w formowaniu różnych inicjatyw międzynarodowych, które były organizowane i finansowane przez partie bloku wschodniego, ale ostatecznie integrowały więcej niż pewną liczbę konserwatywnych marksistów z krajów bloku zachodniego. To zbliżyło polskich komunistów do wejścia w konflikt z partiami komunistycznymi Jugosławii i Włoch, które miały stać się najbardziej wpływowymi partiami po stronie reformistycznej. Jednakże

analizowane źródła pokazują, że krótkotrwałe nieporozumienia spowodowane różnicami w ideologii partyjnej i wynikająca z tego rywalizacja o prestiż i wpływy na europejskiej skrajnej lewicy miały niewielki wpływ na długoterminowy proces rozszerzania współpracy między Polską a Jugosławią.

EN: The role of Polish communists in the anti-reform bloc of communist parties in Europe from the perspective of Yugoslav and Italian communists 1967-1969

Available scientific literature shows that anti-reform bloc of communist parties in Europe never received the same degree of attention from the researchers in the fields of social sciences and humanities as was the case with their reformist counterparts. Thus, the aim of this paper will be to offer a certain contribution towards the further research into the subject of conservative movement that had been formed among the European Marxists in the late 1960s as a response to the growing influence of democratic socialists, Eurocommunists and Czechoslovakian reformists. Polish communists played a rather significant role in the formation of various international initiatives that were organized and financed by the Eastern block parties, but eventually integrated more than a certain number of conservative Marxists from the countries of Western bloc. This brought Polish communists in conflict with the communist parties of Yugoslavia and Italy, which were about to become the most influential parties on the reformist side. However, analyzed sources show that short lasting disagreements caused by differences in party ideology and subsequent rivalry for prestige and influence on the European far left held very little influence over the long-term process of expanding cooperation between Poland and Yugoslavia.

SER: Uloga poljskih komunista u antireformskom bloku komunističkih partija u Evropi iz perspektive jugoslovenskih i italijanskih komunista 1967-1969.

Dostupna naučna literatura pokazuje da antireformski blok komunističkih partija u Evropi nikada nije dobijao isti stepen pažnje istraživača iz oblasti društvenih i humanističkih nauka kao što je to bio slučaj sa njihovim reformističkim kolegama. Stoga će cilj ovog rada biti da pruži izvestan doprinos daljem istraživanju tematike konzervativnog pokreta koji se formirao među evropskim marksistima kasnih 1960-ih kao odgovor na sve veći uticaj demokratskih socijalista, evrokomunista i čehoslovačkih reformista. Poljski komunisti su odigrali prilično značajnu ulogu u formiranju različitih međunarodnih inicijativa koje su organizovale i finansirale partije istočnog bloka, ali su na kraju integrisale značajan broj konzervativnih

marksista iz zemalja zapadnog bloka. To je dovelo poljske komuniste u sukob sa komunističkim partijama Jugoslavije i Italije, koje su trebalo da postanu najuticajnije partije na reformističkoj strani. Međutim, analizirani izvori pokazuju da su kratkotrajne nesuglasice izazvane razlikama u partijskoj ideologiji i kasnijim rivalstvom za prestiž i uticaj na evropsku krajnju levicu imale veoma mali uticaj na dugoročni proces proširenja saradnje Poljske i Jugoslavije.

18. Dr Nikola Mijatov

PL: Próba zamachu na papieża Jana Pawła II: reakcje w prasie jugosłowiańskiej

Zamach na papieża Jana Pawła II w sercu Watykanu pozostawił głębokie ślady w świecie zimnej wojny. Świat, który gnał w kierunku nowej technologicznej przyszłości, został zaskoczony zamachem, który trudno było racjonalnie wytłumaczyć. W Jugosławii panował samorządny socjalizm, a relacje z komunistycznymi władzami w Polsce były na wzrostowej fali. Niemniej jednak, zamach pozostawił głębokie ślady w jugosłowiańskiej opinii publicznej i stał się tematem wielu artykułów w prasie. Przede wszystkim zauważalne jest zaprzeczanie religijnym aspektom zamachu i skupienie się na antagonizmach klasowych, codziennej polityce Włoch, a także na teoriach spiskowych obejmujących inne newralgiczne punkty świata zimnej wojny. Prawdziwe motywy, dla których Turek Mehmed Ali Agca zdecydował się zastrzelić głowę Kościoła katolickiego, pozostały w cieniu. Ciekawostką jest, że w „Ninie” i „Večernje novosti” opublikowano list Ali Agcy, który wysłał przy okazji pierwszej próby zamachu na dzień przed wizytą papieża w Stambule. Tłumaczenie tego listu było radykalnie inne, w związku z czym publiczność Jugosławii mogła przeczytać dwie różne wersje dokładnie tego samego tekstu. Dalszy przebieg rekonwalescencji papieża, jak również śledztwo dotyczące zamachowca, były szczegółowo relacjonowane przez wszystkie gazety, czasem wręcz ocierając się o tabloidalność. Ogólnie rzecz biorąc, relacje prasy jugosłowiańskiej ukazują znaczną cenzurę medialną w kraju komunistycznym, ale również pewien sensacjonalizm w relacjach. Dodatkowo, ilość uwagi poświęconej w prasie rekonwalescencji papieża oraz reakcjom Polaków na zamach świadczy o znaczeniu, jakim papież cieszył się w Jugosławii, a także o bliskich relacjach między narodami polskim i jugosłowiańskim.

EN: Attempted assassination of Pope John Paul II: reactions in the Yugoslav press

The assassination attempt on Pope John Paul II in the heart of the Vatican left a deep mark on the Cold War world. A world rushing into a new technological future was taken aback by a

religious assassination attempt that was difficult to rationally explain. Self-governing socialism reigned in Yugoslavia and relations with the communist authorities in Poland were on the rise. Nevertheless, the assassination left a deep mark on the Yugoslav public and as such was the subject of many articles in the press. Above all, it is noticeable the denial of the religious dimensions of the assassination and the focus on class antagonisms, the daily politics of Italy, but also on conspiracy theories that include other neuralgic points of the Cold War world. The real motives for which the Turk Mehmed Ali Agca decided to shoot the highest head of the Catholic Church remained in the shadows. It is interesting that in “Nin” and in “Večernje novosti”, the letter of Ali Agca, which he sent on the occasion of the first assassination attempt on the eve of the Pope’s visit to Istanbul, was reported. The translation of that letter is radically different and the public of Yugoslavia could therefore read two different versions of exactly the same thing. The further course of the Pope’s recovery, as well as the investigation of the assassin, were reported in detail by all newspapers, even on the verge of tabloidization. All in all, the writing of the Yugoslav press shows significant media censorship in a communist country, but also a certain sensationalism in reporting. Additionally, the amount of attention given in the press to the Pope’s recovery and the reactions of the Polish people to the assassination shows the importance that the Pope enjoyed in Yugoslavia, as well as the close relations between the Polish and Yugoslav people.

SER: Pokušaj atentata na papu Jovana Pavla II: reakcije u jugoslovenskoj štampi

Pokušaj atentata na papu Jovana Pavla II u srcu Vatikana ostavio je dubok trag u hladnoratovskom svetu. Svet koji je jurio u novu tehnološku budućnost bio je zatečen religioznim pokušajem atentata koji je bilo teško racionalno objasniti. U Jugoslaviji je vladao samoupravni socijalizam, a odnosi sa komunističkim vlastima u Poljskoj bili su u usponu. Ipak, atentat je ostavio dubok trag u jugoslovenskoj javnosti i kao takav bio je tema mnogih tekstova u štampi. Pre svega, primetno je poricanje religioznih dimenzija atentata i fokus na klasne antagonizme, dnevnu politiku Italije, ali i na teorije zavere koje uključuju i druge neuralgične tačke hladnoratovskog sveta. Pravi motivi zbog kojih je Turčin Mehmed Ali Aga odlučio da puca u najvišeg poglavara Katoličke crkve ostali su u senci. Zanimljivo je da je u „Ninu” i u „Večernjim novostima” objavljeno pismo Ali Age, koje je uputio povodom prvog pokušaja atentata uoči papine posete Istanbulu. Prevodi tog pisma su radikalno različiti i jugoslovenska javnost je stoga mogla da čita dve različite verzije potpuno iste stvari. Dalji tok papinog oporavka, kao i istragu atentatora, detaljno su izveštavale sve novine, čak i na ivici

tabloidizacji. Sve u svemu, pisanje jugoslovenske štampe pokazuje značajnu cenzuru medija u jednoj komunističkoj zemlji, ali i izvestan senzacionalizam u izveštavanju. Pored toga, količina pažnje koja je u štampi posvećena papinom oporavku i reakcijama poljskog naroda na atentat pokazuje značaj koji je papa uživao u Jugoslaviji, kao i bliske odnose između poljskog i jugoslovenskih naroda.

19. Dr Milutin Živković

PL: Udział muzułmanów ze Starej Raszki w I wojnie światowej w odniesieniu do frontu galicyjskiego (1916–1917)

I wojna światowa, jako konflikt o niespotykanych wcześniej proporcjach, nazaczyła epokę. W Serbii ma ona szczególne miejsce w zbiorowej pamięci jako okres wielkich cierpień, odrodzenia i realizacji wielowiekowych narodowych aspiracji. Inne narody z Serbii również mają bolesne wspomnienia z I wojny światowej. Bośniacy ze Starej Raszki, na przykład, pamiętają ją inaczej. Dla nich był to okres ostatniego przeblysku starożytnego Imperium Osmańskiego, które nie tylko nie odzyskało terytoriów sprzed 1912 roku, ale także doznało regresu po zakończeniu wojny. Ponownie, wspierając wojenne i militarne ambicje Porty, muzułmanie ze Starej Raszki zapłacili wysoką cenę. Dziesiątki tysięcy z nich walczyły w armiach Państw Centralnych, albo dobrowolnie, albo pod przymusem. Wielu z nich zginęło daleko od ojczyzny. Front galicyjski jest przykładem ich wojennego doświadczenia i cierpienia, ale także niedojrzałości elity politycznej, która nie rozpoznała ani nie zrozumiała momentu, w którym chciała prowadzić swój lud. Te błędy zostały opłacone przez wojsko, ale także przez kolejną historyczną porażkę Bośniaków z dzisiejszej Serbii.

EN: The participation of the Muslims from Stara Raška in World War I with the reference to Galician front (1916–1917)

The WWI as a conflict of unprecedented proportions, marked an epoch on the world level. In Serbia, it has a special role in the common memory as a period of great suffering, revival and finalization of centuries-old national aspirations. Other peoples from Serbia also have painful memories of the WWI. The Bosniaks of Stara Raška, for example, remember him differently. Namely, as the period of the last glimmer of the ancient Ottoman Empire, which not only did not regain the territories it held before 1912, but faced a setback after the end of the WWI. Once again aiding the war and military ambitions of the Porte, the Muslims of Stara Raška again paid

a heavy price. Tens of thousands of them fought in the armies of the Central Powers, either voluntarily or under mobilization. They died a lot and far from their homeland. The Galician front is an example of their war experience and suffering, but also of the immaturity of the political elite who did not recognize, nor understand, the moment in which they wanted to lead their people. Those mistakes were paid for by the military, but also by another historical defeat of the Bosniaks from today's Serbia.

SER: Učešće muslimana iz Stare Raške u Prvom svetskom ratu sa osvrtom na Galicijski front
(1916–1917)

Prvi svetski rat kao sukob neviđenih razmera obeležio je epohu na svetskom nivou. U Srbiji ima posebnu ulogu u zajedničkom sećanju kao period velikog stradanja, oživljavanja i finalizacije vekovnih nacionalnih težnji. I drugi narodi iz Srbije imaju bolna sećanja na Prvi svetski rat. Drugačije ga pamte Bošnjaci Stare Raške, recimo. Naime, kao period poslednjeg odsjaja starog Osmanskog carstva, koje ne samo da nije povratilo teritorije koje je držalo pre 1912. godine, već se suočilo sa nazadovanjem nakon završetka Prvog svetskog rata. Ponovo pomažući ratne i vojne ambicije Porte, staroraški muslimani su opet platili visoku cenu. Desetine hiljada njih borilo se u armijama Centralnih sila, bilo dobrovoljno ili pod mobilizacijom. Umirali su mnogo i daleko od zavičaja. Galicijski front je primer njihovog ratnog iskustva i stradanja, ali i nezrelosti političke elite koja nije prepoznala, niti razumela trenutak u kome je želela da povede svoj narod. Te greške je platila vojska kroz još jedan istorijski poraz Bošnjaka iz današnje Srbije.

20. Dr Rade Ristanović

PL: Porównawcza analiza kluczowych cech ruchu oporu w Jugosławii i Polsce podczas II wojny światowej

Podczas II wojny światowej terytoria Polski i Jugosławii znajdowały się pod administracją nazistów i ich sojuszników oraz zostały objęte surowym reżimem, który skutkował licznymi zbrodniami. Od pierwszego dnia Polacy i Jugosłowianie nie pogodzili się z tą sytuacją i stawiali opór. W niniejszej pracy spróbuję, wykorzystując metodę porównawczą, podkreślić i przeanalizować podobieństwa i różnice w kluczowych cechach przejawiania się tego zjawiska w wymienionych krajach. Przede wszystkim skoncentruję się na ruchach oporu. Szanując wszystkie kontekstualne szczegóły, spróbuję przeanalizować podobieństwa i różnice w

formowaniu, rozwoju, przejawach i wzajemnych relacjach ruchów oporu. Spróbuję także wskazać na relacje ruchów oporu z Aliantami oraz ich rolę w walce z państwami Osi. Badania zostały przeprowadzone na podstawie odpowiedniej literatury i periodyków.

EN: Comparative analysis of the key characteristics of the resistance in Yugoslavia and Poland during the Second World War

During the Second World War, the territories of Poland and Yugoslavia were under the administration of the Nazis and their allies and were placed under a harsh regime that resulted in numerous crimes. From the first day, Poles and Yugoslavs did not put up with this situation and resisted. In this paper, I will try, using the comparative method, to highlight and analyze the similarities and differences in the key characteristics of the manifestation of this phenomenon in the mentioned countries. First of all, the focus will be on resistance movements. Respecting all the contextual peculiarities, I will try to analyze the similarities or differences in the formation, development, manifestation and mutual relationship of the resistance movements. I will also try to point out the relationship of the resistance movements with the Allies and their role in the fight against the Axis powers. The research was conducted on the basis of relevant literature and periodicals.

SER: Komparativna analiza ključnih karakteristika otpora u Jugoslaviji i Poljskoj tokom Drugog svetskog rata

Tokom Drugog svetskog rata teritorija Poljske i Jugoslavije bile su pod upravom nacista i njenih saveznika i stavljene pod oštar režim koji je rezultirao brojnim zločinima. Od prvog dana Poljaci i Jugosloveni nisu se mirili sa ovakvim stanjem i vršili su otpor. U ovom radu nastojaću da, koristeći se komparativnom metodom, istaknem i analiziram sličnosti i razlike u ključnim karakteristikama manifestovanja ovog fenomena u navedenim zemljama. Pre svega u fokusu naći će se pokreti otpora. Uvažavajući sve kontekstualne posebnosti nastojaću da analiziram sličnosti odnosno razlike u formiranju, razvoju, manifestovanju i međusobnom odnosu pokreta otpora. Nastojaću i da ukažem na odnos pokreta otpora sa saveznicima i njihovoj ulozi u borbi protiv sila osovine. Istraživanje je sprovedeno na osnovu relevantne literature i periodike.

21. Dr Nemanja Mitrović

PL: Jugosłowiańsko-polska współpraca piłkarska w okresie socjalistycznym

Po II wojnie światowej nowy system społeczno-polityczny stworzył warunki do bliższej współpracy w zakresie piłki nożnej. Mecze w latach 1947-1948 sprawiały wrażenie, że współpraca z lat 30. miała zostać wznowiona, ale pozostawać pod politycznym nadzorem. Jednak tak się nie stało, ponieważ ideologiczne i polityczne różnice oraz konfrontacja między Komunistyczną Partią Jugosławii a innymi partiami Bloku Wschodniego, kierowanymi przez Komunistyczną Partię Związku Radzieckiego, rozprzestrzeniły się na wszystkie obszary stosunków między państwami. Oznaczało to koniec niemal wszystkich kontaktów między Jugosławią a Polską w okresie 1948-1953. Proces przywracania stosunków piłkarskich był długi i trudny. Okazja do spotkania na boisku piłkarskim pojawiła się w ramach kwalifikacji do mistrzostw świata w 1962 roku w Chile. Jednak ta okazja nie została wykorzystana do nawiązania lepszych relacji między dwoma związkami piłkarskimi. Mecze w latach 70. ponownie koncentrowały się wokół mundialu. Wydaje się, że polityka nie była już siłą napędową współpracy piłkarskiej, ale mecze międzynarodowe były nadal często wykorzystywane jako środek prezentacji narodowej za granicą. Z drugiej strony, mecz w Borowie w 1980 roku pokazał, że państwo mogło wpływać na niektóre aspekty współpracy piłkarskiej, takie jak wybór miejsca, daty i zakres reklamy meczu w mediach. Ostatnie starcie drużyn narodowych w XX wieku miało miejsce w 1990 roku, w czasie znaczących zmian społecznych i politycznych. Polska wkroczyła na ścieżkę demokratyzacji i kompleksowych reform, podczas gdy Jugosławia rozpoczęła proces dezintegracji, który zakończył się długimi i krwawymi wojnami domowymi.

EN: Yugoslav-Polish football cooperation during the socialist period

After the Second World War, the new socio-political system created the conditions for closer co-operation in football. The games of 1947 and 1948 gave the impression that the co-operation of the 1930s was to be resumed, but that it would continue to develop under communist tutelage. However, this did not happen, as the ideological and political divergence and confrontation between the Communist Party of Yugoslavia and the other parties of the Eastern Bloc, led by the Communist Party of the Soviet Union, spread to all areas of interstate relations. This meant the end of almost all contacts between Yugoslavia and Poland in the period 1948-1953. The process of restoring football relations was long and thorny. The opportunity to meet on the football pitch arose through the qualification for the 1962 World Cup in Chile. However, this

opportunity was not used to establish better relations between the two football associations. The games in the 1970s were again centered around the World Cup. It seems that politics was no longer the driving force behind football co-operation, but international matches were still frequently used as a means of national presentation abroad. On the other hand, the match in Borovo in 1980 showed that the state was able to influence certain aspects of football co-operation, such as the choice of venue, date and the extent to which the match was advertised in the media. The last clash of national teams in the 20th century took place in 1990, at a time of significant social and political change. Poland embarked on a path of democratization and comprehensive reforms, while Yugoslavia began a process of disintegration that would end in long and bloody civil wars.

SER: Jugoslovensko-poljska fudbalska saradnja u periodu socijalizma

Nakon Drugog svetskog rata, novi društveno-politički sistem stvorio je uslove za bližu saradnju u fudbalu. Mečevi 1947. i 1948. odavali su utisak da se saradnja iz 1930-ih treba obnoviti, ali da će se i dalje razvijati pod komunističkim tutorstvom. Međutim, to se nije dogodilo, jer se ideološko-politička razilaženja i konfrontacija Komunističke partije Jugoslavije i ostalih partija Istočnog bloka, predvođenih Komunističkom partijom Sovjetskog Saveza, proširila na sve oblasti međudržavnih odnosa. To je značilo prekid gotovo svih kontakata Jugoslavije i Poljske u periodu 1948-1953. Proces obnavljanja fudbalskih odnosa bio je dug i trnovit. Prilika za susret na fudbalskom terenu ukazala se kroz kvalifikacije za Svetsko prvenstvo u Čileu 1962. godine. Međutim, ova prilika nije iskorišćena za uspostavljanje boljih odnosa između dva fudbalska saveza. Mečevi 1970-ih ponovo su bili usredsređeni na Svetsko prvenstvo. Čini se da politika više nije bila pokretačka snaga fudbalske saradnje, ali su se međunarodne utakmice i dalje često koristile kao sredstvo nacionalne prezentacije u inostranstvu. S druge strane, utakmica u Borovu 1980. godine pokazala je da država može da utiče na određene aspekte fudbalske saradnje, kao što su izbor mesta, datuma i obim medijskog oglašavanja utakmice. Poslednji okršaj reprezentacija u 20. veku dogodio se 1990. godine, u vreme značajnih društvenih i političkih promena. Poljska je krenula putem demokratizacije i sveobuhvatnih reformi, dok je Jugoslavija započela proces raspada koji bi se završio dugim i krvavim građanskim ratovima.

22. Dr Vladimir Lj. Cvetković

PL: Belgradzka prasa o nowej Polsce w 1945 roku

Na podstawie codziennej i periodycznej prasy publikowanej w nowowyzwolonym Belgradzie, stolicy nowej Demokratycznej Federacyjnej Jugosławii, niniejsza praca stara się przeanalizować ilościowo i jakościowo treść artykułów prasowych dotyczących odbudowy państwa polskiego po jego okupacji podczas II wojny światowej. Począwszy od konferencji jałtańskiej w lutym 1945 roku oraz konferencji poczdamskiej w lipcu i sierpniu tego samego roku, śledząc doniesienia belgradzkich gazet, można obserwować złożone procesy, które dotknęły państwo i ludność Polski – przede wszystkim zmiany terytorialne, masowe przesiedlanie ludności z jednego krańca przedwojennego terytorium państwowego na drugi, zawirowania społeczne będące konsekwencją wojny i tworzenie nowej Polski na odmiennych fundamentach społecznych i ekonomicznych zasadach, a także stosunek nowych władz jugosłowiańskich i opinii publicznej do tych procesów.

EN: The Belgrade press about the new Poland in 1945

Based on the daily and periodical press published in the newly liberated Belgrade, the capital of the new Democratic Federative Yugoslavia, this paper tries to analyze both quantitatively and qualitatively the content of newspaper articles that dealt with the re-establishment of the Polish state after its occupation in the Second World War. Starting with the conference in Yalta in February 1945 and the conference in Potsdam in July and August of the same year, following the writings of the Belgrade newspapers, it is possible to observe the complex processes that affected the Polish state and people - primarily territorial changes, mass movements of the population from one to another the end of the pre-war state territory, the social turmoil that was a consequence of the war and the creation of a new Poland on different social and economic foundations, as well as the attitude of the new Yugoslav authorities and the public in relation to those processes.

SER: Beogradska štampa o novoj Poljskoj 1945. godine

Na osnovu dnevne i periodične štampe koja je izlazila u tek oslobođenom Beogradu, prestonici nove Demokratske Federativne Jugoslavije, ovaj rad nastoji da kako kvantitativno tako i kvalitativno analizira sadržaj novinskih napisa koji su se bavili ponovnim uspostavljanjem poljske države posle njene okupacije u Drugom svetskom ratu. Počev od konferencije na Jalti

u februaru 1945. godine i konferencije u Potsdamu u julu i avgustu iste godine, prateći pisanje beogradskih listova moguće je uočiti složene procese koji su zahvatili poljsku državu i narod – pre svega teritorijalne promene, masovne pokrete stanovništva sa jednog na drugi kraj predratne državne teritorije, društvena previranja koja su bila posledica rata i stvaranje nove Poljske na drugačijim društvenim i ekonomskim osnovama kao i stav novih jugoslovenskih vlasti i javnosti u vezi sa tim procesima.

23. Dr Adnan Prekić

PL: Upadek ideologicznog paradigmatu 1989 – rózne šcieżki transformacjii

Praca wskazuje na kluczowe okolicznosci transformacjii społeczeństw polskiego i jugosłowiańskiego w 1989 roku, podczas upadku muru berlińskiego i załamania istniejącego paradigmatu ideologicznego. W tym kontekście przeanalizowano, dlaczego oba kraje miały zupełnie rózne šcieżki transformacjii po 1989 roku. Zwrócono uwagę na rózne wyniki demokratycznej transformacjii Polski i Jugosławii. Wyjašniono, dlaczego Jugosławia, jako kraj o znacznie większych tradycjach demokratycznych, wolnościach i prawach człowieka, rozpoczęła drogę nacjonalizmu i konfliktu w 1989 roku. Dlaczego proces demokratyzacji Polski i jej demokratyczna konsolidacja były znacznie bardziej udane? Celem badawczym tej pracy będzie wskazanie okolicznosci, procesów i wydarzeń, które zdeterminowały dwie rózne šcieżki demokratycznej transformacjii dwóch państw, które do 1989 roku żyły w tym samym paradigmatcie ideologicznym.

EN: Collapsing the ideological paradigm 1989 – different paths of transition

The paper points out the key circumstances of the transformation of Polish and Yugoslav society during 1989, during the fall of the Berlin Wall and the collapse of the existing ideological paradigm. In this context, we will analyze why the two countries had completely different transition paths after 1989. We will point out the different outcomes of the democratic transition of Poland and Yugoslavia. To explain why Yugoslavia, as a country that had much more democratic traditions, freedoms and human rights, started the path of nationalism and conflict in 1989. Why was the process of democratization of Poland and its democratic consolidation much more successful? The research goal of this paper will be to point out the circumstances, processes and events that determined two different paths of democratic transition of two states, which lived the same ideological paradigm until 1989.

SER: Rušenje ideološke paradigme 1989. – različiti putevi tranzicije

Rad ukazuje na ključne okolnosti transformacije poljskog i jugoslovenskog društva tokom 1989. godine, tokom pada Berlinskog zida i sloma postojeće ideološke paradigme. U ovom kontekstu analiziraćemo zašto su dve zemlje imale potpuno različite puteve tranzicije nakon 1989. godine. Ukazaćemo na različite ishode demokratske tranzicije Poljske i Jugoslavije. Objasnićemo zašto je Jugoslavija, kao zemlja koja je imala mnogo više demokratskih tradicija, sloboda i ljudskih prava, započela put nacionalizma i sukoba 1989. godine. Zašto je proces demokratizacije Poljske i njene demokratske konsolidacije bio mnogo uspešniji? Istraživački cilj ovog rada biće da ukaže na okolnosti, procese i događaje koji su odredili dva različita puta demokratske tranzicije dve države, koje su do 1989. godine živele u istoj ideološkoj paradigmi.

24. Dr Aleksandar Simonovski

PL: Historia Państwowego Ośrodka Szkoleniowego w Szczecinie (1952–1960)

Podczas greckiej wojny domowej (1946–1949) Tymczasowy Rząd Demokratyczny Grecji, na posiedzeniu 21 lutego 1948 roku, zdecydował o ewakuacji dzieci za granicę z obszarów, gdzie toczyły się i miały się toczyć zacięte i decydujące bitwy między siłami rządu greckiego a Demokratyczną Armią Grecji. Ewakuację uzasadniano koniecznością ratowania dzieci przed niebezpieczeństwami wynikającymi z wielkich operacji wojskowych. Ewakuacja rozpoczęła się w marcu i zakończyła w czerwcu 1948 roku.

Z krajów Europy Wschodniej, z wyłączeniem Jugosławii, ewakuowano 17 529 dzieci: do Rumunii – 5 132, Czechosłowacji – 4 148, Polski – 3 590, Węgier – 2 859, Niemiec Wschodnich – 1 120 i Bułgarii – 672. W Jugosławii, od 1949 roku, niektóre dzieci wróciły do swoich rodziców, a inne zostały umieszczone w domach dziecka. Szacuje się, że w Jugosławii, a konkretnie Macedonii, około 11 000 dzieci uchodźców mieszkało z rodzicami.

W pierwszej fali (październik 1948 – maj 1949) dzieci narodowości macedońskiej w wieku od poniżej 3 do 18 lat przybyły do Polski razem z personelem wspierającym z Rumunii. W latach 1949 i 1950 przybyły inne grupy dzieci narodowości macedońskiej i greckiej. Dzieci zostały umieszczone w małych miejscowościach wypoczynkowych, jak Łądek-Zdrój i Solice-Zdrój, w domach dziecka tworzących Państwowy Ośrodek Szkoleniowy. Jego lokalizacja

zmieniała się w zależności od potrzeb państwa polskiego. Z Łądko-Zdroju i Solic-Zdroju został przeniesiony do Zgorzelca, a stamtąd do Polic i Szczecina.

Skupię się na historii Państwowego Ośrodka Szkoleniowego w Szczecinie (1952–1960). W tym kontekście omówię następujące zagadnienia: jego powstanie, dokładną lokalizację, warunki mieszkaniowe, strukturę narodowościową i wiekową uczniów, ich edukację i wychowanie oraz skład kadry zarządzającej Ośrodka.

EN: History of the State Educational Center in Szczecin (1952–1960)

During the Greek Civil War (1946–1949), the Provisional Democratic Government of Greece, at its session held on February 21, 1948, decided to evacuate children abroad from the areas where fierce and decisive battles were fought and where were expected to be fought between the Greek government forces and the Democratic Army of Greece. The evacuation was justified by the need to save the children from the dangers of the major military operations. The evacuation began in March and ended in June 1948.

In the Eastern European countries, excluding Yugoslavia, 17 529 children were evacuated: Romania – 5 132, Czechoslovakia – 4 148, Poland – 3 590, Hungary – 2 859, East Germany – 1 120, and Bulgaria – 672. Yugoslavia, during 1949 and after, some children returned to their parents, and others were placed in children's homes. It is believed that in Yugoslavia, i.e. Macedonia, around 11 000 refugee children lived with their parents.

In the first wave (October 1948 – May 1949), children of Macedonian nationality aged between under 3 and 18 arrived in Poland together with supporting personnel from Romania. In 1949 and 1950, other groups of children of Macedonian and Greek nationality arrived. The children were placed in the resort-excursion small towns of Łądek-Zdrój and Solice-Zdrój, in the children's homes that formed the State Educational Center. Its location changed depending on the needs of the Polish state. From Łądek-Zdrój and Solice-Zdrój it was moved to Zgorzelec, and from there to Police and Szczecin.

Our focus is going to be on the history of the State Educational Center in Szczecin (1952–1960). In that context, we will cover the following issues: its formation, its exact location, housing conditions, the national and age structure of the pupils, their schooling and upbringing and the composition of the Center's management staff.

SER: Istorija Državnog obrazovnog centra u Ščećinu (1952–1960)

Tokom Grčkog građanskog rata (1946–1949), Privremena demokratska vlada Grčke je na svojoj sednici održanoj 21. februara 1948. godine odlučila da evakuiše decu u inostranstvo iz područja gde su se vodile žestoke i odlučujuće borbe i gde se očekivalo da će se voditi borbe između grčkih vladinih snaga i Demokratske armije Grčke. Evakuacija je opravdana potrebom da se deca spasu od opasnosti velikih vojnih operacija. Evakuacija je počela u martu i završila se u junu 1948. godine.

U istočnoevropske zemlje, isključujući Jugoslaviju, evakuisano je 17.529 dece: Rumunija – 5.132, Čehoslovačka – 4.148, Poljska – 3.590, Mađarska – 2.859, Istočna Nemačka – 1.120 i Bugarska – 672. U Jugoslaviji, tokom 1949. godine i kasnije, neka deca su se vratila roditeljima, a druga su smeštena u domove za decu. Veruje se da je u Jugoslaviji, tj. Makedoniji, živelo oko 11.000 izbegle dece sa svojim roditeljima.

U prvom talasu (oktobar 1948 – maj 1949), deca makedonske nacionalnosti starosti između 3 i 18 godina stigla su u Poljsku zajedno sa pratećim osobljem iz Rumunije. U 1949. i 1950. godini stigle su i druge grupe dece makedonske i grčke nacionalnosti. Deca su bila smeštena u banjsko-izletničkim gradićima Łądek-Zdrój i Solice-Zdrój, u domovima za decu koji su činili Državni obrazovni centar. Njegova lokacija se menjala u zavisnosti od potreba poljske države. Iz Łądek-Zdrój-a i Solice-Zdrój-a premestio se u Zgorzelec, a odatle u Polic i Ščećin.

Naš fokus će biti na istoriji Državnog obrazovnog centra u Ščećinu (1952–1960). U tom kontekstu, obuhvatićemo sledeća pitanja: njegovo formiranje, tačnu lokaciju, uslove stanovanja, nacionalnu i starosnu strukturu učenika, njihovo školovanje i vaspitanje i sastav upravnog osoblja Centra.

25. Prof. Magdalena Reksć

PL: Zimowe Igrzyska Olimpijskie w Sarajewie w polskiej pamięci zbiorowej

Zimowe Igrzyska Olimpijskie, odbywające się w 1984 r. w Sarajewie były dla Polaków szczególnie ważne, gdyż po raz drugi w historii organizowało je państwo komunistyczne. Olimpiada z 1980 r. z Moskwy nie budziła podobnej fascynacji, bowiem Polacy nie darzyli Związku Radzieckiego Sympatią. Inaczej było w przypadku powszechnie lubianej i podziwianej Jugosławii. Z tej okazji wydano nad Wisłą specjalne publikacje, a transmisje telewizyjne gromadziły przed telewizorami rzesze kibiców.

Do dziś starsze pokolenia ciepło wspominają igrzyska w Sarajewie, podkreślają przede wszystkim podziw dla perfekcyjnej organizacji i jugosłowiańskiej wielokulturowości. Trudno nie odnieść wrażenia, że te obrazy były wynikiem kontrastu pokazywanego w mediach dobrobytu z polską rzeczywistością tamtego okresu.

Tymczasem w postpamięci (pamięci następnych pokoleń, niepamiętających analizowanych wydarzeń) ZIO w Sarajewie funkcjonują tylko wśród osób zainteresowanych regionem. Nie mają szansy konkurować z innymi bardziej spektakularnymi imprezami, np. gest Kozakiewicza w Moskwie, zwłaszcza, że Polscy sportowcy nie zdobyli w Sarajewie żadnego medalu.

EN: Winter Olympic Games in Sarajevo in Polish collective memory

The Winter Olympic Games, hosted in Sarajevo in 1984, held a special place in the hearts of Poles. They marked the second time in history that a communist country had organized the games, a stark contrast to the 1980 Olympics in Moscow, which did not evoke the same level of fascination due to the strained relationship with the Soviet Union. The universally admired Yugoslavia, on the other hand, was a different story. Special publications were dedicated to the event, and TV broadcasts drew in crowds of enthusiastic fans.

To this day, older generations fondly remember the games in Sarajevo and emphasize their admiration for the perfect organization and Yugoslav multiculturalism. It is hard not to get the impression that these images resulted from the contrast of prosperity shown in the media with the Polish reality of that period.

Meanwhile, in post-memory (the memory of subsequent generations who do not remember the analyzed events), the Sarajevo ZIO exists only among people interested in the region. They cannot compete with other more spectacular events, e.g. the Kozakiewicz gesture in Moscow, especially since Polish athletes won no medals in Sarajevo.

SER: Zimske olimpijske igre u Sarajevu u poljskom kolektivnom pamćenju

Zimske olimpijske igre, održane u Sarajevu 1984. godine, zauzimale su posebno mesto u srcima Poljaka. To je bio drugi put u istoriji da je komunistička zemlja organizovala igre, koje su bile u oštrom kontrastu sa Olimpijskim igrama u Moskvi 1980. godine, koje nisu izazvale isti nivo fascinacije zbog napetih odnosa sa Sovjetskim Savezom. S druge strane, univerzalno cenjena

Jugoslavija je bila druga priča. Posebne publikacije su bile posvećene ovom događaju, a TV prenosi su privukli mnoštvo entuzijastičnih navijača.

Do danas, starije generacije se s nostalgijom sećaju igara u Sarajevu i ističu svoje divljenje prema savršenoj organizaciji i jugoslovenskom multikulturalizmu. Teško je ne steći utisak da su ovi prikazi proizašli iz kontrasta prosperiteta prikazanog u medijima sa poljskom realnošću tog perioda.

U međuvremenu, u post-memoriji (sećanju narednih generacija koje se ne sećaju analiziranih događaja), ZOI u Sarajevu postoje samo među ljudima zainteresovanim za region. Oni ne mogu da se takmiče sa drugim, spektakularnijim događajima, npr. gestom Kozakijeviča u Moskvi, posebno jer poljski sportisti nisu osvojili medalje u Sarajevu.

26. Mgr Maciej Baczyński

PL: Solidarność czy polityka? Udział Polaków w odbudowie Skopje po trzęsieniu ziemi z 1963 roku

26 lipca 1963 roku Macedonię nawiedziło trzęsienie ziemi, którego siłę określono na 6,1 w skali Richtera. Żywiol wyrządził dotkliwie straty materialne - w jego wyniku najbardziej ucierpiało stołeczne Skopje. Macedonia była jedną z najbiedniejszych i najsłabiej rozwiniętych republik socjalistycznej Jugosławii. Odbudowa Skopje była jednak wyzwaniem nie tylko pod względem finansowym, ale także logistycznym i planistycznym. Istotną rolę w tym procesie odegrali urbaniści i architekci z zagranicy, w tym Polacy. Już w latach 60. XX wieku wskazywano, że akcja odbudowy była wyrazem międzynarodowej solidarności z Macedończykami. Warto jednak zastanowić się, czy prowadzone przez obcokrajowców inwestycje były jedynie symbolicznymi gestami czy elementami projektu politycznego. Architektura stanowi bowiem nośnik przekazów, w tym treści ideologicznych. W przestrzeni publicznej Skopje wciąż funkcjonuje wiele z tych umieszczonych przez Polaków w procesie odbudowy po trzęsieniu ziemi.

EN: Solidarity or Politics? The Participation of Poles in the Reconstruction of Skopje after the 1963 Earthquake

On July 26, 1963, Macedonia was struck by an earthquake with a magnitude of 6.1 on the Richter scale. The disaster caused severe material damage, with the capital city of Skopje suffering the most. Macedonia was one of the poorest and least developed republics of socialist

Yugoslavia. However, the reconstruction of Skopje was a challenge not only financially but also logistically and in terms of planning. Urban planners and architects from abroad, including Poles, played a significant role in this process. Even in the 1960s, it was pointed out that the reconstruction effort was an expression of international solidarity with the Macedonians. However, it is worth considering whether the investments made by foreigners were merely symbolic gestures or elements of a political project. Architecture serves as a medium for messages, including ideological content. Many of the elements placed by Poles during the reconstruction after the earthquake still exist in the public space of Skopje..

SER: Solidarnost ili politika? Učešće Poljaka u obnovi Skoplja nakon zemljotresa
1963. godine

Dana 26. jula 1963. godine Makedoniju je pogodio zemljotres jačine 6,1 stepeni Rihterove skale. Katastrofa je izazvala veliku materijalnu štetu, a najviše je stradala prestonica Skoplje. Makedonija je bila jedna od najsiromašnijih i najnerazvijenijih republika socijalističke Jugoslavije. Međutim, obnova Skoplja bila je izazov ne samo finansijski, već i logistički i planerski. Urbanisti i arhitekti iz inostranstva, uključujući Poljake, odigrali su značajnu ulogu u ovom procesu. Već 1960-ih godina isticano je da je akcija obnove bila izraz međunarodne solidarnosti sa Makedoncima. Ipak, vredi razmotriti da li su investicije koje su sproveli stranci bile samo simbolični gestovi ili elementi političkog projekta. Arhitektura naime predstavlja nosioca poruka, uključujući ideološke sadržaje. U javnom prostoru Skoplja i dalje postoji mnogo tih elemenata koje su Poljaci postavili u procesu obnove nakon zemljotresa.

27. Dr Paweł Wawrzesuk

PL: Echa nominacji kardynalskich Alojzije Stepinaca i Stefana Wyszyńskiego w
komunistycznej Jugosławii i Polsce

Zwierzchnicy Kościoła katolickiego w Polsce i Jugosławii – arcybiskupi Alojzije Stepinac i Stefan Wyszyński – dnia 29 listopada 1952 r. zostali wyniesieni do godności kardynalskich przez Piusa XII. W swoim wystąpieniu wskażę najistotniejsze różnice postępowania i poglądów obu duchownych, które miały wpływ na wybory przez nich dokonywane bezpośrednio przed ingresem. Było to o tyle istotne, gdyż Kościół, który reprezentowali duchowni w swoich krajach, musiał mierzyć się z apogeum represji ze strony władz komunistycznych przypadających właśnie na ten okres. Przede wszystkim jednak omówię reakcje władz obu krajów na nominacje kardynalskie. W jaki sposób fakt ten wpłynął na politykę wobec Kościoła

katolickiego w wymiarze wewnętrznym oraz zewnętrznym, czyli polityki Jugosławii i Polski wobec Stolicy Apostolskiej.

EN: Echoes of the cardinal nominations of Alojzije Stepinac and Stefan Wyszyński in communist Yugoslavia and Poland

The leaders of the Catholic Church in Poland and Yugoslavia, Archbishops Alojzije Stepinac and Stefan Wyszyński, were elevated to cardinals by Pius XII on November 29, 1952. In my speech, I will point out the most critical differences in the behaviour and views of both clergies, which influenced their choices immediately before the ingress. This was important because the Church, represented by clergy in their countries, had to face the height of repression by the communist authorities during this period. First of all, I will discuss the reactions of the authorities of both countries to the cardinal nominations. How did this fact influence the policy towards the Catholic Church in the internal and external dimensions, i.e. the policy of Yugoslavia and Poland towards the Holy See?

SER: Odjeci kardinalskih nominacija Alojzija Stepinca i Stefana Wyszyńskog u komunističkoj Jugoslaviji i Poljskoj

Lideri Katoličke crkve u Poljskoj i Jugoslaviji, nadbiskupi Alojzije Stepinac i Stefan Wyszyński, uzdignuti su u kardinale od strane Pija XII 29. novembra 1952. godine. U svom govoru ću ukazati na najvažnije razlike u ponašanju i stavovima obojice klerika, koje su uticale na njihove izbore neposredno pre ingresije. Ovo je bilo važno jer je Crkva, predstavljena od strane sveštenstva u njihovim zemljama, morala da se suoči sa vrhuncem represije od strane komunističkih vlasti tokom ovog perioda. Prvo ću diskutovati o reakcijama vlasti obe zemlje na kardinalske nominacije. Kako je ovaj događaj uticao na politiku prema Katoličkoj crkvi u unutrašnjim i spoljnim dimenzijama, tj. politiku Jugoslavije i Poljske prema Svetoj Stolici?

28. Prof. Jarosław Durka

PL: Tadeusz Grabowski (1881-1975) i jego raport z podróży przez Królestwo SHS w 1924 r. W okresie wielkanocnym 1924 r. polski dyplomata, Tadeusz Grabowski odbył podróż do Grecji, a trasa jego przejazdu obejmowała Królestwo SHS. Po powrocie zdecydował się na napisanie raportu do polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych. W swojej relacji opisał

wrażenia i przedstawił własne oceny, dotyczące funkcjonowania państwa jugosłowiańskiego. Szczególnie skupił się na Serbii i Macedonii. Grabowski przyglądał się kwestiom gospodarczym i narodowościowym, ale też militarnym. Jego ocena sytuacji w Królestwie SHS była zdecydowanie dodatnia. Ta pozytywna opinia dotyczyła między innymi rozwoju stolicy Macedonii – Skopje. Polski dyplomata opisał też trudną kwestię związaną z relacjami jugosłowiańsko-bułgarskimi. Wskazał na obecność Rosjan i dokonał ich krótkiej charakterystyki. Raport jest cennym dokumentem, gdyż przedstawia Królestwo SHS widziane z perspektywy osoby znającej się na zawiłościach politycznych i społecznych w tym regionie Europy, obserwatora starającego się zachować obiektywizm.

EN: Tadeusz Grabowski (1881-1975) and his report on his journey through the Kingdom of SHS in 1924.

During Easter 1924, Polish diplomat Tadeusz Grabowski travelled to Greece, and his route included the Kingdom of SHS. After returning, he wrote a report to the Polish Ministry of Foreign Affairs. His report described his impressions and presented his assessments regarding the functioning of the Yugoslav state. He mainly focused on Serbia and Macedonia. Grabowski looked at economic and national issues, but also military ones. His assessment of the situation in the Kingdom of SHS was positive. This positive opinion was concerned, among other things, with the development of the capital of Macedonia - Skopje. The Polish diplomat also described a problematic issue related to Yugoslav-Bulgarian relations. He pointed out the presence of Russians and briefly characterized them. The report is a valuable document because it presents the Kingdom of SHS as seen by a person familiar with the political and social complexities in this region of Europe, an observer trying to remain objective.

SER: Tadeusz Grabowski (1881-1975) i njegov izveštaj o putovanju kroz Kraljevinu SHS 1924. godine.

Tokom Uskrsa 1924. godine, poljski diplomata Tadeusz Grabowski putovao je u Grčku, a njegova ruta uključivala je Kraljevinu SHS. Nakon povratka, napisao je izveštaj Ministarstvu spoljnih poslova Poljske. Njegov izveštaj opisuje njegove utiske i daje procene o funkcionisanju jugoslovenske države. Glavni fokus je stavio na Srbiju i Makedoniju. Grabowski je razmatrao ekonomska i nacionalna pitanja, ali i vojna. Njegova procena situacije u Kraljevini SHS bila je pozitivna. Ovo pozitivno mišljenje se, između ostalog, odnosilo na razvoj prestonice

Makedonije - Skoplja. Poljski diplomata je takođe opisao problematično pitanje vezano za jugoslovensko-bugarske odnose. Ukazao je na prisustvo Rusa i ukratko ih karakterisao. Izveštaj je dragocen dokument jer prikazuje Kraljevinu SHS iz ugla osobe upoznate sa političkim i društvenim složenostima ovog regiona Evrope, posmatrača koji je pokušao da ostane objektivn.

29. Prof. Joanna Szczutkowska

PL: Film i kinematografia w Jugosławii w latach 60. i 70. XX w. z perspektywy Ambasady PRL w Belgradzie

Filmy z Jugosławii cieszyły się w Polsce Ludowej, szczególnie w latach 60. i 70. XX w., dość dużym zainteresowaniem krytyków oraz ogólnie publiczności kinowej. Problem obecności filmów jugosłowiańskich na ekranach kin w Polsce a także ich recepcji w polskim piśmiennictwie specjalistycznym został już dobrze rozpoznany przez Zdzisława Biegańskiego oraz Piotra Zwierzchowskiego. W dorobku polskich historyków kina i filmoznawców odnaleźć można również publikacje poświęcone osiągnięciom artystycznym filmowców jugosłowiańskich z tamtego okresu. Brakuje jednak opracowania, które pokazywałoby różne problemy środowiska filmowego w Jugosławii z perspektywy polskiej dyplomacji. Celem wystąpienia jest wypełnienie tej luki.

EN: Film and cinematography in Yugoslavia in the 1960s and 1970s from the perspective of the Embassy of the Polish People's Republic in Belgrade

Films from Yugoslavia enjoyed considerable popularity among critics and the cinema audience in general in the People's Republic of Poland, especially in the 1960s and 1970s. The problem of the presence of Yugoslav films on cinema screens in Poland and their reception in Polish specialist literature has already been well recognised by Zdzisław Biegański and Piotr Zwierzchowski. The achievements of Polish cinema historians and film experts also include publications devoted to the artistic achievements of Yugoslav filmmakers from that period. However, no study has shown the various problems of the film community in Yugoslavia from the perspective of Polish diplomacy. The speech aims to fill this gap.

SER: Film i kinematografija u Jugoslaviji 1960-ih i 1970-ih iz perspektive Ambasade Poljske
Narodne Republike u Beogradu

Jugoslovenski filmovi uživali su značajnu popularnost među kritičarima i bioskopskom publikom u Narodnoj Republici Poljskoj, posebno 1960-ih i 1970-ih godina. Problem prisustva jugoslovenskih filmova na bioskopskim ekranima u Poljskoj i njihovog prijema u poljskoj stručnoj literaturi već su dobro prepoznali Zdzisław Biegański i Piotr Zwierzchowski. Postignuća poljskih istoričara filma i filmskih stručnjaka uključuju i publikacije posvećene umetničkim dostignućima jugoslovenskih filmskih stvaralaca iz tog perioda. Međutim, nijedna studija nije pokazala različite probleme filmske zajednice u Jugoslaviji iz perspektive poljske diplomatije. Cilj mog izlaganja je da popuni ovu prazninu.

30. Prof. Andrzej Zaćmiński

PL: Jugosławia wobec interwencji zbrojnej wojsk Układu Warszawskiego w Czechosłowacji
w 1968 r. w świetle dokumentacji wywiadu cywilnego PRL

Wydarzenia w Czechosłowacji w 1968 r. miały niekwestionowany wpływ na politykę wewnętrzną i zagraniczną w Jugosławii. Szczególne znaczenie miała interwencja wojskowa pięciu państw Układu Warszawskiego w Czechosłowacji. Celem artykułu jest przedstawienie stosunku władz jugosłowiańskich, prasy, społeczeństwa oraz hierarchii kościołów do tego wydarzenia w świetle materiałów wywiadu cywilnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL). Tekst powstał na podstawie źródeł archiwalnych znajdujących się w Instytucie Pamięci Narodowej oraz publikacji naukowych i popularnonaukowych.

EN: Yugoslavia towards the armed intervention of Warsaw Pact troops in Czechoslovakia in
1968 in the light of the documentation of the civilian intelligence of the Polish People's
Republic

The events in Czechoslovakia in 1968 had an unquestionable impact on Yugoslavia's domestic and foreign policy. The military intervention of five Warsaw Pact countries in Czechoslovakia was critical. The article aims to present the attitude of the Yugoslav authorities, press, society and church hierarchy towards this event in light of the materials of the civil intelligence of the Polish People's Republic (PRL). The text was based on archival sources at the Institute of National Remembrance and scientific and popular science publications.

SER: Stav Jugoslavije prema oružanoj intervenciji trupa Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj 1968. godine u svetlu dokumentacije civilne obaveštajne službe Poljske Narodne Republike

Događaji u Čehoslovačkoj 1968. godine imali su nesumnjiv uticaj na domaću i spoljnu politiku Jugoslavije. Vojna intervencija pet zemalja Varšavskog pakta u Čehoslovačkoj bila je ključna. Članak ima za cilj da prikaže stav jugoslovenskih vlasti, štampe, društva i crkvene hijerarhije prema ovom događaju u svetlu materijala civilne obaveštajne službe Poljske Narodne Republike (PRL). Tekst se zasniva na arhivskim izvorima iz Instituta za nacionalno pamćenje, kao i na naučnim i popularno-naučnim publikacijama.

31. Dr Andrzej Purat

PL: Operacija lotnicza NATO „Allied Force” w Jugosławii w 1999 roku. Geneza – przebieg – skutki

W czasie wystąpienia na konferencji autor przedstawi działania przeprowadzone przez siły lotnicze NATO pod kryptonimem „Allied Force” przeciw Jugosławii w 1999 roku. Omówione zostaną skutki humanitarne i polityczne tej operacji militarnej. Przedstawiona będzie też reakcja polskiej dyplomacji na fakt ataku na Jugosławię, już jako państwa natowskiego. W skrócie zostaną przypomniane historyczno-polityczne uwarunkowania konfliktu serbsko-albańskiego o Kosowo. Autor podda też analizie aktualne ustalenia dotyczące przygotowań dyplomatycznych i wojskowych państw zachodnich związanych z planowanym atakiem na Jugosławię. Wskazane zostaną rzeczywiste cele, które postawiły sobie państwa Sojuszu w stosunku do Jugosławii i Kosowa. Do dziś ich część jest skrzętnie ukrywana przed opinią publiczną. Wiemy, że celem było opanowanie terytorium tego kraju i przejęcie kontroli nad zasobami jego najbogatszej prowincji. Pretekstem do działań zbrojnych miało być rzekome ludobójstwo dokonane na kosowskich Serbach przez terrorystów albańskich z UCK m. in. w Raczaku. Z dostępnych wiarygodnych danych wywiadowczych wiemy, że byli oni wspierani i dozbrajani przez Niemców. Należy podkreślić, że realizacja celów państw zachodnich działających w Sojuszu z wykorzystaniem działań zbrojnych po raz pierwszy odbyła się bez mandatu Rady Bezpieczeństwa ONZ. Był to niebezpieczny precedens międzynarodowy. Armia serbska nie została pokonana i mogła walczyć dalej. Jednak kontynuacja oporu mogła doprowadzić do jeszcze większych zniszczeń infrastruktury państwa i ofiar wśród ludności cywilnej. Państwa NATO nie miały skrupułów w niszczeniu celów cywilnych. W konsekwencji

operacji „Allied Force” gospodarka i zasoby surowcowe Kosowa zostały oddane pod kontrolę międzynarodowych korporacji gospodarczych. Poza tym w tzw. państwie kosowskim działają rozwinięte struktury przestępczości zorganizowanej związane z handlem narkotykami i przemytem ludzi. Skorumpowani przywódcy Kosowa współdziałają z nimi. To nie daje szans na wprowadzenie na terytorium Kosowa demokracji.

EN: NATO air operation “Allied Force” in Yugoslavia in 1999. Origin – course – effects

During his speech at the conference, the author will present the operations carried out by NATO air forces under the code “Allied Force” against Yugoslavia in 1999. The humanitarian and political consequences of this military operation will be discussed. The reaction of Polish diplomacy to the attack on Yugoslavia, which is already a NATO state, will also be presented. The historical and political conditions of the Serbian-Albanian conflict over Kosovo will be briefly recalled. The author will also analyze the current arrangements regarding Western countries' diplomatic and military preparations related to the planned attack on Yugoslavia. The goals the Alliance countries set for themselves about Yugoslavia and Kosovo will be indicated. To this day, some of them are carefully hidden from the public. We know that the goal was to seize the territory of this country and take control of the resources of its most prosperous province. The pretext for military action was the alleged genocide committed against Kosovo Serbs by Albanian terrorists from the UCK, among others, in Raczak. From the available reliable intelligence data, we know that they were supported and armed by the Germans. It should be emphasized that for the first time, the goals of Western countries operating in the Alliance were implemented using military action without a mandate from the UN Security Council. This was a dangerous international precedent. The Serbian army was not defeated and could continue fighting. However, continued resistance could have led to even greater destruction of the state's infrastructure and civilian casualties. NATO countries had no scruples in destroying civilian targets. As a result of the “Allied Force” operation, Kosovo's economy and raw material resources were placed under the control of international business corporations. Besides, the so-called Kosovo has developed organized crime structures related to drug trafficking and people smuggling. Kosovo's corrupt leaders are working with them. This leaves no chance of introducing democracy in Kosovo.

SER: NATO vazдушna operacija „Saveznička sila“ u Jugoslaviji 1999. godine. Poreklo – tok – posledice

Tokom svog izlaganja na konferenciji, autor će predstaviti operacije koje su izvele NATO vazduhoplovne snage pod kodnim imenom „Saveznička sila“ protiv Jugoslavije 1999. godine. Razmotriće se humanitarne i političke posledice ove vojne operacije. Takođe će biti predstavljena reakcija poljske diplomatije na napad na Jugoslaviju, koja je već članica NATO-a. Ukratko će se podsetiti na istorijske i političke uslove srpsko-albanskog sukoba oko Kosova.

Autor će takođe analizirati trenutne dogovore u vezi sa diplomatskim i vojnim pripremama zapadnih zemalja u vezi sa planiranim napadom na Jugoslaviju. Biće ukazano na ciljeve koje su zemlje Alijanse postavile u vezi sa Jugoslavijom i Kosovom. Do danas su neki od tih ciljeva pažljivo skriveni od javnosti. Znamo da je cilj bio zauzimanje teritorije ove zemlje i preuzimanje kontrole nad resursima njene najbogatije pokrajine. Povod za vojnu akciju bio je navodni genocid koji su protiv kosovskih Srba počinili albanski teroristi iz OVK, između ostalog, u Račku. Iz dostupnih pouzdanih obaveštajnih podataka znamo da su ih podržavali i naoružavali Nemci.

Treba naglasiti da su po prvi put ciljevi zapadnih zemalja koje deluju unutar Alijanse ostvareni vojnom akcijom bez mandata Saveta bezbednosti UN. Ovo je bio opasan međunarodni presedan. Srpska vojska nije bila poražena i mogla je da nastavi borbu. Međutim, nastavak otpora mogao je dovesti do još većeg uništenja državne infrastrukture i civilnih žrtava. NATO zemlje nisu imale skrupula u uništavanju civilnih ciljeva. Kao rezultat operacije „Saveznička sila“, privreda i resursi Kosova stavljeni su pod kontrolu međunarodnih poslovnih korporacija. Pored toga, takozvano Kosovo je razvilo strukture organizovanog kriminala povezane sa trgovinom drogom i krijumčarenjem ljudi. Korumpirani lideri Kosova saraduju sa njima. Ovo ne ostavlja nikakvu šansu za uvođenje demokratije na Kosovu.

32. Prof. Tadeusz Wolsza

PL: Walka o prawdę. Eduard Miloslavić w Katyniu w 1943 r.

Pod koniec kwietnia 1943 r., na zaproszenia władz niemieckich, przyjechała do Katynia Międzynarodowa Komisja Lekarska (MKL) złożona z 14 specjalistów z okupowanej Europy oraz neutralnej Szwajcarii. Od 28 do 30 kwietnia 1943 r. najwybitniejsi lekarze medycyny sądowej ustalili, na bazie przeprowadzonych badań, że zbrodnię w Katyniu na oficerach Wojska Polskiego popełnili Sowieci na wiosnę 1940 r. Pod dokumentem, któremu Niemcy nadali

następnie duży międzynarodowy rozgłos i opublikowali w kilku językach obcych (m.in. polskim, francuskim, rosyjskim i angielskim), podpisali się: Reimond Speleers (Gandawa, Belgia), Marko Markow (Sofia, Bułgaria), Helge Tramsen (Kopenhaga, Dania), Arno Saxen (Helsinki, Finlandia), Vincenzo Palmieri (Neapol, Włochy), Eduard Miloslavić (Zagrzeb, Niezależne Państwo Chorwackie), Herman de Burlet (Groningen, Holandia), František Hájek (Praga, Protektorat Czech i Moraw), Alexandru Birkle (Bukareszt, Rumunia), François Naville (Genewa, Szwajcaria), František Šubík (Bratysława, Słowacja), Ferenc Orsós (Budapeszt, Węgry) i André Costedoat (Vichy, Francja). Do zespołu został dołączony również niemiecki lekarz, prof. Uniwersytetu Wrocławskiego Gerhard Buhtz. Pomimo zaproszeń nie dojechali natomiast lekarz hiszpański (Pascual Piga, który bardzo źle zniósł podróż samolotem i powrócił do Madrytu) oraz specjaliści ze Szwecji i Turcji.

Eduard Miloslavić (1884-1953) był absolwentem Uniwersytetu w Wiedniu, na którym uzyskał również tytuł profesora z zakresu patologii. W dwudziestoleciu międzywojennym przebywał w USA i, jako specjalista brał udział w śledztwach dotyczących m.in. zbrodni Ala Capone. Do Chorwacji przyjechał na początku lat trzydziestych i objął stanowisko Dyrektora Instytutu Medycyny Sądowej i Kryminalistyki w Zagrzebiu. O Zbrodni Katyńskiej dowiedział się przypadkowo po lekturze gazety chorwackiej w kwietniu 1943 r. Do Katynia wyjechał na własną prośbę i osobiście sam zapłacił za cały pobyt. Jak argumentował: „bardzo zainteresowałem się możliwością obejrzenia tych grobów (...) dekompozycji ludzkich ciał, aby to zbadać i spróbować ustalić, jak długo leżały pochowane w ziemi”.

MKL, po zakończeniu misji katyńskiej, została rozwiązana w 1943 r. Już w latach wojny niektórzy z członków tego gremium ponieśli konsekwencje wynikające z tego wyjazdu. Sprawa dotyczyła tych, którzy znaleźli się na terenach zajętych przez Armię Czerwoną. Prof. Miloslavić opuścił Europę w 1946 r. Wyjechał do USA. W 1952 r. zeznawał przed amerykańską senacką komisją Raya Maddena w sprawie okoliczności Zbrodni Katyńskiej.

EN: Fight for the truth. Eduard Miloslavić in Katyn in 1943

At the end of April 1943, at the invitation of the German authorities, the International Medical Commission (MKL), consisting of 14 specialists from occupied Europe and neutral Switzerland, came to Katyn. From April 28 to 30, 1943, the most eminent forensic doctors determined, based on their research, that the Katyn crime against Polish Army officers was committed by the Soviets in the spring of 1940 under a document which the Germans then gave great international publicity and published in several foreign languages (including Polish,

French, Russian and English), signed by: Reimond Speleers (Ghent, Belgium), Marko Markow (Sofia, Bulgaria), Helge Tramsen (Copenhagen, Denmark), Arno Saxen (Helsinki, Finland), Vincenzo Palmieri (Naples, Italy), Eduard Miloslavić (Zagreb, Independent State of Croatia), Herman de Burlet (Groningen, Netherlands), František Hájek (Prague, Protectorate of Bohemia and Moravia), Alexandru Birkle (Bucharest, Romania), François Naville (Geneva, Switzerland), František Šubík (Bratislava, Slovakia), Ferenc Orsós (Budapest, Hungary) and André Costedoat (Vichy, France). The team also included a German doctor, prof. University of Wrocław Gerhard Buhtz. Despite the invitations, the Spanish doctor (Pascual Piga, who endured the plane journey very severely and returned to Madrid) and specialists from Sweden and Turkey did not arrive.

Eduard Miloslavić (1884-1953) graduated from the University of Vienna and obtained the title of professor in pathology. In the interwar period, he lived in the USA and, as a specialist, participated in investigations regarding, among others, Al Capone's crimes. He came to Croatia in the early 1930s and became Director of the Institute of Forensic Medicine and Forensic Science in Zagreb. He learned about the Katyn Massacre by accident after reading a Croatian newspaper in April 1943. He went to Katyn at his request and personally paid for the entire stay. As he argued, "I became very interested in the possibility of seeing these graves (...) the decomposition of human bodies, to study it and try to determine how long they had been buried in the ground."

After the end of the Katyn mission, MKL was dissolved in 1943. During the war, some of the members of this body suffered the consequences of this departure. The case concerned those who found themselves in the areas occupied by the Red Army. Prof. Miloslavić left Europe in 1946. He went to the USA. In 1952, he testified before the US Senate committee of Ray Madden regarding the circumstances of the Katyn Massacre.

SER: Borba za istinu. Eduard Miloslavić u Katinu 1943. godine

Krajem aprila 1943. godine, na poziv nemačkih vlasti, Međunarodna medicinska komisija (MKL), sastavljena od 14 stručnjaka iz okupirane Evrope i neutralne Švajcarske, došla je u Katinsku šumu. Od 28. do 30. aprila 1943. godine, najjemenitiji forenzičari su na osnovu svojih istraživanja utvrdili da su Sovjeti počinili Katinski masakr nad poljskim oficirima u proleće 1940. godine, prema dokumentu kojem su Nemci tada dali veliku međunarodnu pažnju i objavili ga na nekoliko stranih jezika (uključujući poljski, francuski, ruski i engleski), a koji su potpisali: Reimond Speleers (Gent, Belgija), Marko Markow (Sofija, Bugarska), Helge

Tramsen (Kopenhagen, Danska), Arno Saxen (Helsinki, Finska), Vincenzo Palmieri (Napulj, Italija), Eduard Miloslavić (Zagreb, Nezavisna Država Hrvatska), Herman de Burlet (Groningen, Holandija), František Hájek (Prag, Protektorat Češke i Moravske), Alexandru Birkle (Bukurešt, Rumunija), François Naville (Ženeva, Švajcarska), František Šubík (Bratislava, Slovačka), Ferenc Orsós (Budimpešta, Mađarska) i André Costedoat (Viši, Francuska). Timu se pridružio i nemački doktor, profesor Univerziteta u Vroclavu Gerhard Buhtz. Uprkos pozivima, španski doktor Pascual Piga (koji je teško podneo putovanje avionom i vratio se u Madrid) i stručnjaci iz Švedske i Turske nisu stigli.

Eduard Miloslavić (1884-1953) je diplomirao na Univerzitetu u Beču i stekao zvanje profesora patologije. U međuratnom periodu živeo je u SAD-u i kao stručnjak učestvovao u istragama, između ostalog, zločina Al Kaponea. U Hrvatsku je došao početkom 1930-ih godina i postao direktor Zavoda za sudsku medicinu i kriminalistiku u Zagrebu. O Katinskom masakru saznao je slučajno nakon čitanja hrvatskih novina u aprilu 1943. godine. Na vlastitu inicijativu otišao je u Katinsku šumu i lično platio ceo boravak. Kako je tvrdio, „Veoma sam se zainteresovao za mogućnost da vidim te grobove (...) raspad ljudskih tela, da proučim to i pokušam da utvrdim koliko dugo su bila zakopana u zemlji.“

Nakon završetka misije u Katinu, MKL je raspuštena 1943. godine. Tokom rata, neki članovi ovog tela su pretrpeli posledice zbog svog angažmana. Ovaj slučaj je posebno pogodio one koji su se našli na teritorijama koje je okupirala Crvena armija. Profesor Miloslavić je napustio Evropu 1946. godine i otišao u SAD. Godine 1952. svedočio je pred senatskom komisijom SAD-a pod vođstvom Raya Maddena o okolnostima Katinskog masakra.

33. Dr Slaven Kale

PL: Z Bukowiny do Rijeki - kapitan fregaty i polski konsul Emanuel Clemens von Dworski
(1875-1941)

Nieco zapomniany Emanuel Clemens von Dworski (Černovci 1875 – Rijeka 1941) był pierwszym i jak dotąd jedynym honorowym konsulem polskim na terenie dzisiejszej Rijeki. Jego biografia znakomicie ukazuje związki chorwacko-polskie końca XIX i pierwszej połowy XX wieku. Podobnie jak wielu Polaków, von Dworski studiował w Cesarsko-Królewskiej Akademii Marynarki Wojennej w Rijece, a później służył w marynarce austro-węgierskiej, gdzie działał podczas I wojny światowej. Ożenił się z Nadą Rużić, córką jednego z najbogatszych i najbardziej wpływowych Chorwatów tamtych czasów, Juraja Rużicia. Po

wojnie opiekował się częścią majątku rodziny Ružić jako ich zarządca. W latach trzydziestych XX w. Polska mianowała go konsulem honorowym w Sušaku (obecnie część Rijeki), a jego willa stała się konsulem honorowym. Dzięki nieprzetworzonej dotychczas archiwalnej spuściźnie Emanuela Clemensa von Dworskiego, przechowywanej w Willi Dworskiej w Rijece, wystąpienie w skrócie przedstawi życie i twórczość tego polskiego marynarza i konsula honorowego.

EN: From Bukovina to Rijeka – frigate captain and Polish consul Emanuel Clemens von Dworski (1875-1941)

The somewhat forgotten Emanuel Clemens von Dworski (Černovci 1875 – Rijeka, 1941) was the first and so far the only honorary Polish consul in the area of today's Rijeka. His biography brilliantly portrays Croatian-Polish ties at the end of the 19th and the first half of the 20th century. Like many Poles, von Dworski attended the Imperial and Royal Naval Academy in Rijeka and later served in the Austro-Hungarian Navy, where he was active during the First World War. He married Nada Ružić, the daughter of one of the wealthiest and most influential Croats of that time, Juraj Ružić. After the war, he took care of part of the real estate of the Ružić family as their manager. In the 1930s, the Republic of Poland appointed him honorary consul of the Republic of Poland in Sušak (now part of Rijeka), and his villa became an honorary consulate. Thanks to the hitherto unprocessed archival legacy of Emanuel Clemens von Dworski, which is kept in Villa Dworski in Rijeka, the exhibition will briefly present the life and work of this Polish sailor and honorary consul of the Republic of Poland.

HR: Iz Bukovine do Rijeke – kapetan fregate i poljski konzul Emanuel Clemens von Dworski (1875-1941)

Pomalo zaboravljeni Emanuel Clemens von Dworski (Černovci 1875. – Rijeka, 1941.) prvi je i do sada jedini počasni poljski konzul na području današnje Rijeke. Njegova biografija sjajno oslikava hrvatsko-poljske veze krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća. Kao mnogi Poljaci von Dworski je pohađao Carsku i kraljevsku mornaričku akademiju u Rijeci, a kasnije služio u austro-ugarskoj ratnoj mornarici, u kojoj je bio aktivan i tijekom Prvoga svjetskog rata. Oženio se Nadom Ružić, kćerkom jednog od najbogatijih i najutjecajnijih Hrvata tog vremena, Jurja Ružića. Nakon rata brinuo se o dijelu nekretnina obitelji Ružić, kao njihov upravitelj. Tridesetih godina Republika Poljska imenovala ga je počasnim konzulom Republike Poljske u Sušaku

(danas dijelu Rijeke), a njegova vila postala je počasni konzulat. U izlaganju će se zahvaljujući dosad neobrađenoj arhivskoj ostavštini Emanuela Clemensa von Dworskog, koja se čuva u vili Dworski u Rijeci, ukratko prikazati život i rad tog poljskog pomorca i počasnog konzula Republike Poljske.

34. Dr Gordana Đurđev-Malkiewicz

PL: *Hanumica* Teodory Krajewskiej

W długiej tradycji stosunków polsko-jugosłowiańskich chciałbym zwrócić szczególną uwagę na stosunki Polski z Bośnią na przełomie XIX i XX wieku, kiedy na tych terenach osiedlili się Polacy. Dysponujemy dokumentami, artykułami, monografiami dotyczącymi różnych ważnych osobistości z tego okresu. Chciałbym tu nawiązać do Teodory Krajewskiej, która w latach 1893–1901 pracowała jako lekarz w Tuzli. Od tego czasu do 1927 r. mieszkała i pracowała w Sarajewie. Po zakończeniu kariery zawodowej wraca do Warszawy.

W tekście, poza przybliżeniem osobowości Teodory Krajewskiej, zajmuję się także jej tłumaczeniem na język polski książki *Hanumica* autorstwa Verki Škurli Ilijić oraz wskazuję postawy tłumaczki i lekarza w czasie, w którym ona żyła.

EN: *Hanumica* of Teodora Krajewska

In the long tradition of Polish-Yugoslav relations, I would like to draw special attention to the relations between Poland and Bosnia at the end of the 19th and the beginning of the 20th century, when the Poles settled in that territory. We have documents, articles, and monographs about influential personalities from that period. I want to refer here to Teodora Krajewska, who worked as a doctor in Tuzla from 1893 to 1901. From then until 1927, she lived and worked in Sarajevo. After the end of his working life, he returns to Warsaw.

In the text, in addition to approaching Teodora Krajewska's personality, I also deal with her translation of the book *Hanumica*, authored by Verka Škurli Ilijić, into the Polish language and indicate the attitudes of the translator and doctor at the time when she lived.

SER: *Hanumica* Teodore Krajevske

U dugoj tradiciji poljsko-jugoslovenskih odnosa, htela bih posebno da skrenem pažnju na odnose Poljske i Bosne krajem 19. i početkom 20. veka, kada su se Poljaci naseljavali na toj

teritoriji. O raznim važnim ličnostima iz tog perioda imamo dostupne dokumente, članke, monografije. Osvrnula bih se ovde na Teodoru Krajevsku, koja je kao lekarka radila u Tuzli od 1893. do 1901. Od tada, pa do 1927. godine živi i radi u Sarajevu. Posle završetka svog radnog veka vraća se u Varšavu.

U tekstu se osim približavanja ličnosti Teodore Krajevske, bavim i njenim prevodom knjige Hanumica, autorke Verke Škurle Ilijić na poljski jezik i ukazujem na stavove prevoditeljke i lekarke u vreme u kome je živela.

35. Dr Hubert Stys

PL: Finalne stadium realizacji utopii marksistowsko-leninowskiej w koncepcji Milovana Djilasa

Milovan Djilas to niezwykle istotna postać, która znacząco wpłynęła na formowanie się ludowej Jugosławii, potem jej rozejścia się z ZSRR i formowania titoizmu. Działacz KPJ dał się poznać jako dogmatyk, bezkompromisowy komunista i rewolucjonista. Był współautorem koncepcji ideologicznych, stanowiących podstawę dla rozstania z ZSRR i stalinizmem, jak i szukania „prawdziwego” marksizmu-leninizmu.

Lata 1950-1953 to okres wyjątkowych jak na blok wschodni poszukiwań ideologicznych, które próbowano wdrażać w Ludowej Jugosławii. Z namiętnością i wiarą w marksowską utopię Djilas w sposób metodyczny chciał tworzyć „nowe”, nie dostrzegając jego paradoksów ani fantazmatów.

Artykuł jest próbą rekonstrukcji finalnego stadium realizacji jugosłowiańskiej utopii marksistowsko-leninowskiej, co przypada na lata 1952-1953. Był to jedyny taki przypadek w historii państw bloku wschodniego, by najwyższe władze partyjne prowadziły politykę „obumierania” partii i bolszewickiego państwa. Jej osamotnionym protagonistą pozostawał Djilas, który poniósł również największe konsekwencje swojej wiary w Marksa.

EN: The final stage of the implementation of the Marxist-Leninist utopia in the concept of Milovan Djilas

Milovan Djilas is an extremely important figure who significantly influenced the formation of people's Yugoslavia, then its separation from the USSR and the formation of Titoism. The KPJ activist became known as a dogmatist, uncompromising communist and revolutionary. He was

a co-author of ideological concepts that constituted the basis for parting with the USSR and Stalinism, as well as the search for "true" Marxism-Leninism.

The years 1950-1953 were a period of ideological searches that were unique for the Eastern Bloc and were attempted to be implemented in People's Yugoslavia. With passion and faith in Marx's utopia, Djilas methodically wanted to create the "new", without noticing its paradoxes and fantasies.

The article is an attempt to reconstruct the final stage of the implementation of the Yugoslav Marxist-Leninist utopia, which took place in the years 1952-1953. It was the only case in the history of the Eastern Bloc countries that the highest party authorities pursued a policy of "withering away" of the party and the Bolshevik state. Its lonely protagonist was Djilas, who also suffered the greatest consequences of his faith in Marx.

SER: Ostatnji stadijum sprovođenja marksističko-lenjinističke utopije u konceptu Milovana
Đilasa

Milovan Đilas je izuzetno važna ličnost koja je značajno uticala na formiranje narodne Jugoslavije, zatim njeno odvajanje od SSSR-a i formiranje titoizma. Aktivista KPJ postao je poznat kao dogmatista, beskompromisni komunista i revolucionar. Bio je koautor ideoloških koncepata koji su činili osnovu za rastanak sa SSSR-om i staljinizmom, kao i za traženje „pravog“ marksizma-lenjinizma.

Godine 1950-1953. bile su period ideoloških pretraga koje su bile jedinstvene za Istočni blok i koje su pokušane da se sprovedu u Narodnoj Jugoslaviji. Sa strašću i verom u Marksovu utopiju, Đilas je metodično želeo da stvori "novo", ne primećujući njegove paradokse i fantazije.

Članak je pokušaj rekonstrukcije završne faze sprovođenja jugoslovenske marksističko-lenjinističke utopije, koja se odigrala u godinama 1952-1953. Bio je to jedini slučaj u istoriji zemalja Istočnog bloka da su najviši partijski organi sprovodili politiku "odumiranja" partije i boljševičke države. Njegov usamljeni protagonist bio je Đilas, koji je takođe pretrpeo najveće posledice svoje vere u Marksa.

36. Dr Miomir Gatalović

PL: Jugosłowiański pogląd na III Zjazd PZPR w 1959 r.

III Zjazd PZPR odbył się w Warszawie w dniach 10-19 marca 1959 r., w szczególnych okolicznościach, gdy przywódca Polski Władysław Gomułka pragnął przeprowadzić czystki partyjne i umocnić władzę oraz ochłodzić stosunki polsko-jugosłowiańskie pod dyktatem Związku Radzieckiego. Odmowa Jugosławii podpisania Deklaracji 12 partii komunistycznych w 1957 r. i powrotu pod auspicje polityczne Związku Radzieckiego wywołała ostrą reakcję Moskwy i odmowę Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i innych partii komunistycznych, w tym PZPR, wziąć udział w Siódmym Kongresie Związku Komunistów Jugosławii (SKJ) w 1958 r. W obliczu tych okoliczności nastąpiła krytyka nowego programu SKJ, który został ideologicznie naznaczony jako rewizjonistyczny. Choć polskie kierownictwo należało do najmniej krytycznych, Gomułka wielokrotnie krytykował i wzywał SKJ do powrotu do sowieckiego konglomeratu państw socjalistycznych, co miało miejsce także na III Zjeździe PZPR, na który nie przybyła delegacja SKJ. Strona jugosłowiańska początkowo uważała, że III Zjazd nie wniósł niczego nowego, jednak ponieważ w drugiej połowie 1959 roku nastąpiło ochłodzenie stosunków między Warszawą a Belgradem nie tylko na poziomie partyjnym, ale także międzypaństwowym, zauważył, że Zjazd stanowił istotną moment dla umocnienia Gomułki u władzy i powrotu do charakterystycznych dla okresu przed październikiem 1956 roku zasad ścisłej roli przywódczej partii pod dyktatem Związku Radzieckiego oraz próby pozycjonowania Polski jako państwa, które zamiast Jugosławii mogłoby zbliżyć Stany Zjednoczone Ameryki i Związek Radziecki.

EN: The Yugoslav View of the Third Congress of the Polish United Worker's Party in 1959

The Third Congress of the Polish United Worker's Party (PUWP) was held in Warsaw from March 10th to 19th, 1959, in the specific circumstances of Polish leader Władysław Gomułka's desire to carry out party purges and consolidate power and the cooling of Polish-Yugoslav relations under the dictates of the Soviet Union. Yugoslavia's refusal to sign the Declaration of 12 Communist Parties in 1957 and to return to the political auspices of the Soviet Union provoked a harsh reaction from Moscow and the refusal of the Communist Party of the Soviet Union and other communist parties, including the PUWP, to participate in the Seventh Congress of the League of Communist of Yugoslavia (LCY) in 1958. This was followed by criticism of the new LCY Program, which was ideologically marked as revisionist. Although

the Polish leadership was among the least critical of the LCY, Gomulka repeatedly criticized and called on the LCY to return to the Soviet conglomerate of socialist states, which was also the case at the Third Congress of the PUWP to which the LCY delegation was not invited. At first, the Yugoslav side thought that the Congress did not bring anything new, but as in the second half of 1959, there was a cooling of relations between Warsaw and Belgrade not only on the party level but also on the interstate level, it was observed that Congress served as an essential base for Gomulka's consolidation at power and a return to the principles of the strict leadership role of the party under the dictates of the Soviet Union, characteristic for the period before October 1956, and an attempt to position Poland as a state that, instead of Yugoslavia, could bring closer United States of America and Soviet Union.

SER: Jugoslovenski pogled na treći kongres Poljske ujedinjene radničke partije 1959.

Treći kongres Poljske ujedinjene radničke partije (PURP) održan je u Varšavi od 10. do 19. marta 1959. u specifičnim okolnostima težnje poljskog lidera Vladislava Gomulke da se izvrši partijske čistke i učvrsti se na vlasti, i zahlađenja poljsko-jugoslovenskih odnosa pod diktatom Sovjetskog Saveza. Odbijanje Jugoslavije da potpiše Deklaraciju 12 komunističkih partija 1957. i da se vrati pod političko okrilje Sovjetskog Saveza izazvalo je oštru reakciju Moskve i odbijanje učešća Komunističke partije Sovjetskog Saveza i ostalih komunističkih partija, među kojima i PURP, na Sedmom kongresu Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) 1958. Usledile su kritike novog Programa SKJ koji je ideološki označen revizionističkim. Iako je poljsko rukovodstvo bilo među najmanje kritičnim prema SKJ, Gomulka je u više navrata kritikovao i pozivao SKJ da se vrati u sovjetski lager socijalističkih država, što je bio slučaj i na Trećem kongresu PURP na koji delegacija SKJ nije bila pozvana. Isprva je jugoslovenska strana bila mišljenja da Kongres nije doneo ništa novo, ali kako je u drugoj polovini 1959. došlo do hlađenja odnosa između Varšave i Beograda ne samo na partijskom, već i na međudržavnom novu, uočeno je da je Kongres poslužio kao važna baza za Gomulkinu učvršćivanje na vlasti i povratak na principe stroge rukovodeće uloge partije pod diktatom Sovjetskog Saveza karakterističnog za period pre oktobra 1956, te pokušaj pozicioniranja Poljske kao države koja bi, umesto Jugoslavije, spajala Sjedinjene Američke Države i SSSR.

37. Justyna Gluba

PL: *Panienka z Poste Restante* – komedia Michała Waszyńskiego z Dubrownikiem w tle *Panienka z Poste Restante*, film najbardziej aktywnego twórczo reżysera XX-lecia międzywojennego, jest przykładem nie tylko artystycznego kunsztu Waszyńskiego (był to już jego 22 film fabularny), ale także – ze względu na wyróżniające go walory estetyczne, dowodzi, że współpraca filmowa Polski i Jugosławii miała miejsce już przed II wojną światową. Film powstał w 1935 roku, a zdjęcia kręcono u wybrzeża Morza Adriatyckiego w Dubrowniku i okolicach (ale także w Sarajewie). Przedmiotem mojej analizy będzie więc nie tyle sama fabuła filmu, choć stanowić będzie punkt odniesienia, co ujęcie scenograficzne dzieła Waszyńskiego. Na podstawie dostępnych w prasie chorwackiej i polskiej notek przeanalizuję, jak przebiegała współpraca obydwu ekip, ale także – dzięki opracowaniom współczesnym oraz wspomnianym artykułom – skupię się na ówczesnej recepcji filmu.

EN: *Miss from Poste Restante* – A Comedy by Michał Waszyński with Dubrovnik in the background

Miss from Poste Restante, a film by the most creatively active director of the interwar period, Michał Waszyński, is an example not only of Waszyński's artistic craftsmanship (it was already his 22nd feature film) but also—due to its distinctive aesthetic qualities—demonstrates that film collaboration between Poland and Yugoslavia took place even before World War II. The film was made in 1935, and the scenes were shot along the Adriatic coast in Dubrovnik and its surroundings (as well as in Sarajevo). Therefore, my analysis will focus not so much on the film's plot, although it will serve as a point of reference, but on the scenic portrayal of Waszyński's work. Based on notes available in Croatian and Polish press, I will analyze how the collaboration between the two teams unfolded. Additionally, drawing on contemporary studies and the aforementioned articles, I will focus on the film's reception at that time.

HR: *Gospođica sa šaltera Post-restant* – komedija Michała Waszyńskog smještena u Dubrovniku

Gospođica sa šaltera Post-restant, film najplodnijeg poljskog redatelja međuratnog razdoblja, svjedoči ne samo o umjetničkom umijeću Michała Waszyńskog (riječ je o njegovom 22. dugometražnom filmu), već i – zbog njegovih specifičnih estetskih kvaliteta – o tome kako je filmska suradnja Poljske i Jugoslavije postojala još prije Drugog svjetskog rata. Film je nastao

1935. godine i sniman je duž Jadranske obale, u Dubrovniku i njegovoj okolici, kao i u Sarajevu. Moje se izlaganje stoga neće toliko temeljiti na samoj radnji filma (iako će ona biti referentnim polazištem za analizu), koliko na scenografiji filma Waszyńskog. Na temelju materijala prikupljenih u hrvatskom i poljskom tisku analizirat ću kako je tekla suradnja obiju filmskih ekipa te ću se uz pomoć navedene građe usredotočiti na tadašnju recepciju filma.